

ЗМІСТ

№№ тем	Назва розділу	Сторінка
I.	Одиниці синтаксису	5
II.	Словосполучення	6
III.	Речення. Двоскладне просте речення	11
IV.	Головні члени речення. Підмет	13
V.	Способи вираження присудка	17
VI.	Тире між підметом і присудком	21
VII.	Другорядні члени речення. Означення	22
	Другорядні члени речення. Прикладка	24
	Другорядні члени речення. Додаток	27
	Другорядні члени речення. Обставина	30
	Другорядні члени речення. Порівняльний зворот	34
VIII.	Двоскладне й односкладне просте речення	37
IX.	Види односкладних простих речень (ОПР)	38
	ОПР з головним членом, вираженим присудком	39
	ОПР з головним членом, вираженим підметом	45
X.	Неповні речення	47
XI.	Слова-речення	48
XII.	Ускладнене просте речення	49
XIII.	Ускладнене просте речення. Однорідні члени речення	50
	Ускладнене просте речення. Звертання	60
	Ускладнене просте речення. Вставними синтаксичними конструкціями	63
	Ускладнене просте речення. Вставлені синтаксичні конструкції	66
	Ускладнене просте речення. Відокремлені члени речення	68
	Ускладнене просте речення. Пояснювальні відокремлені члени речення	77
	Ускладнене просте речення. Уточнювальні відокремлені члени речення	78

ОДИНИЦІ СИНТАКСИСУ

С Л О В О

Слово – це звук або комплекс звуків, що має певне значення і вживається у мовленні як самостійне ціле. Називає поняття чи уявлення, поза реченням виконує номінативну (називну) функцію. У реченні пов'язується з іншими словами змістовими і граматичними зв'язками.

С Л О В О -
С П О Л У Ч Е Н Н Я

Словосполучення – синтаксична одиниця, утворена поєднанням двох або більше повнозначних слів на основі підрядного зв'язку.

Р Е Ч Е Н Н Я

Речення – граматично й інтонаційно оформлена за законами даної мови синтаксична одиниця, що є засобом формування, вираження і повідомлення думки.

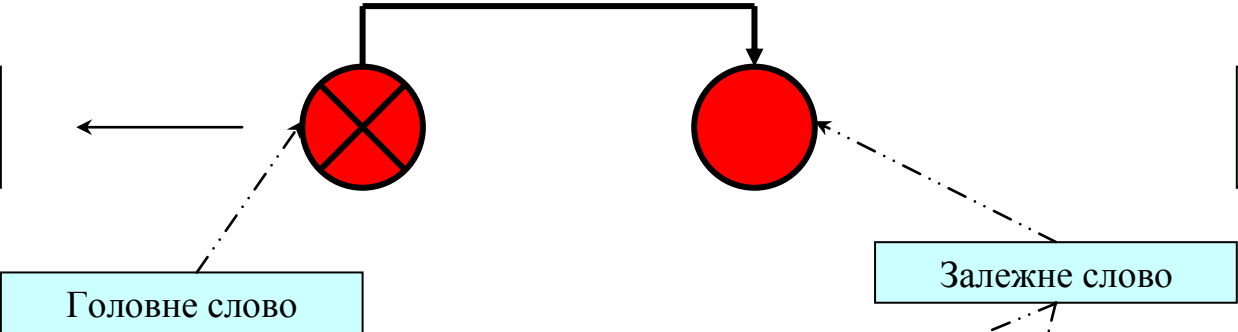
Т Е К С Т

Писемний або усний **мовленнєвий масив**, що становить лінійну послідовність висловлювань, об'єднаних спільною тематичною і сюжетною заданістю, смисловими і граматичними зв'язками.

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ
 синтаксична конструкція, утворена смисловим і граматичним поєднанням двох або більше повнозначних слів на основі підрядного або сурядного зв'язку, одне з яких є головним. Словосполучення не має ознак речення: логічної та інтонаційної завершеності, категорій модальності, часу та особи

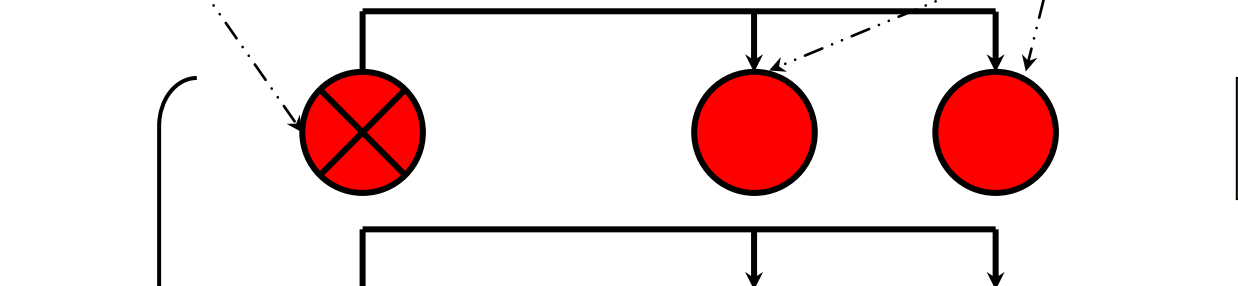
Просте словосполучення

Сонячний зайчик;
літати високо; високо в горах.

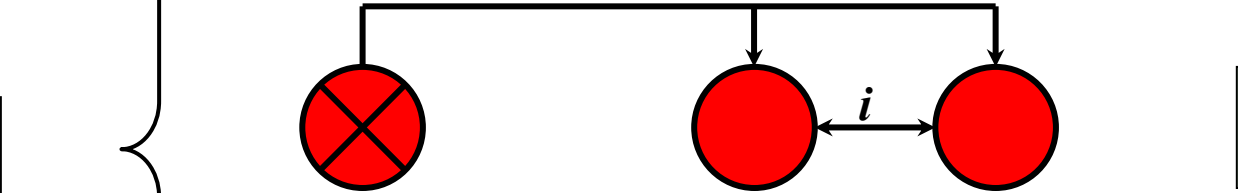

Складне словосполучення

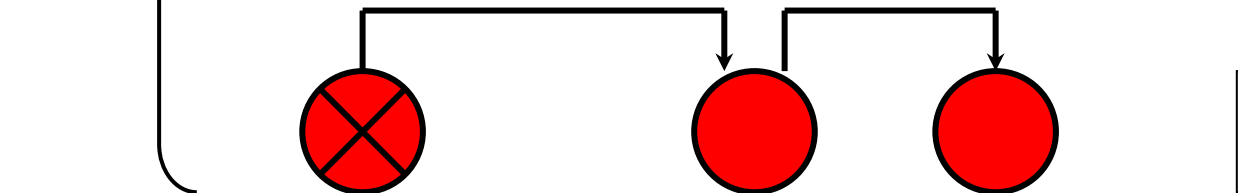
Відпочивати на березі моря; корисно дихати гірським повітрям.

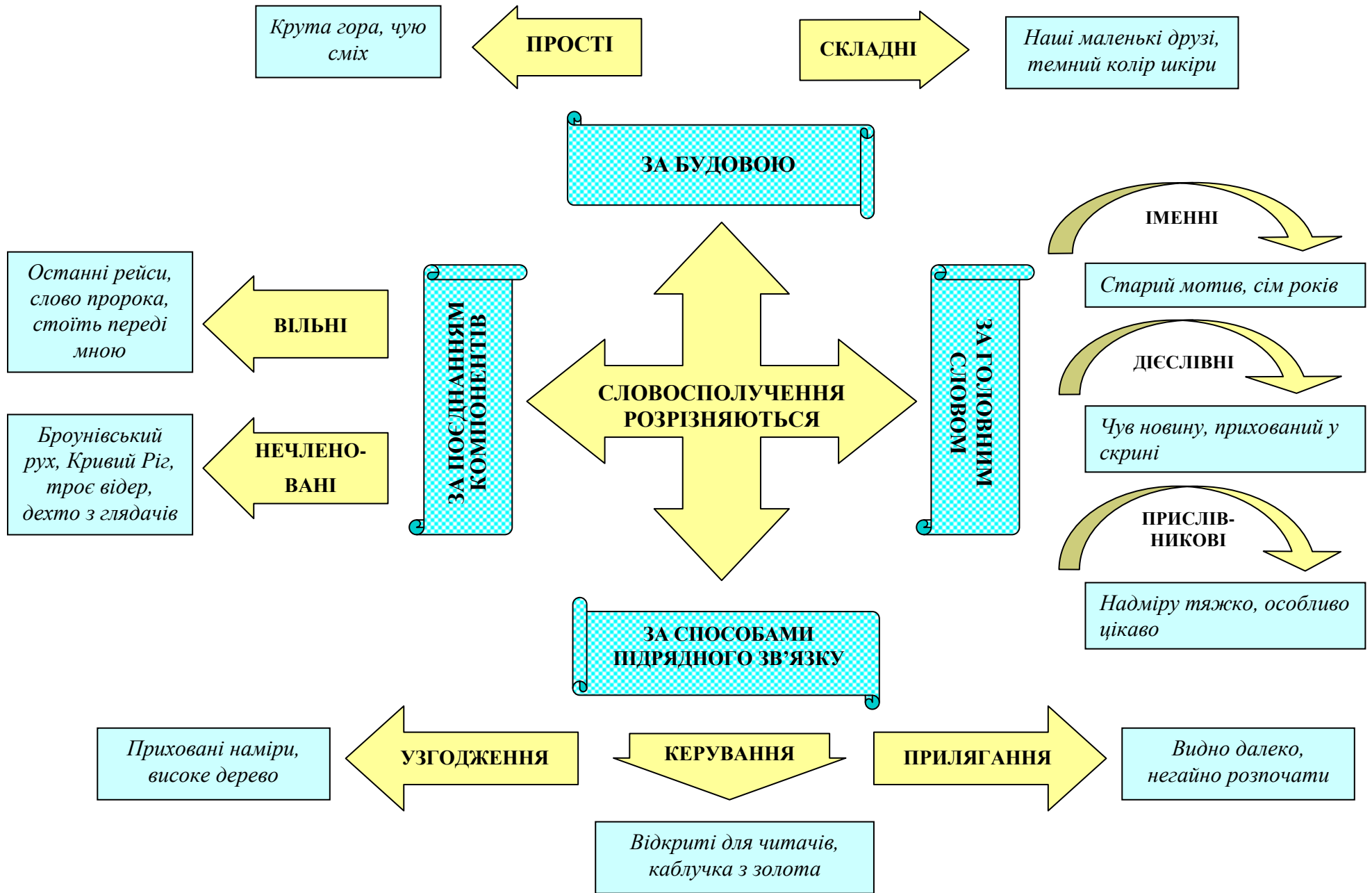

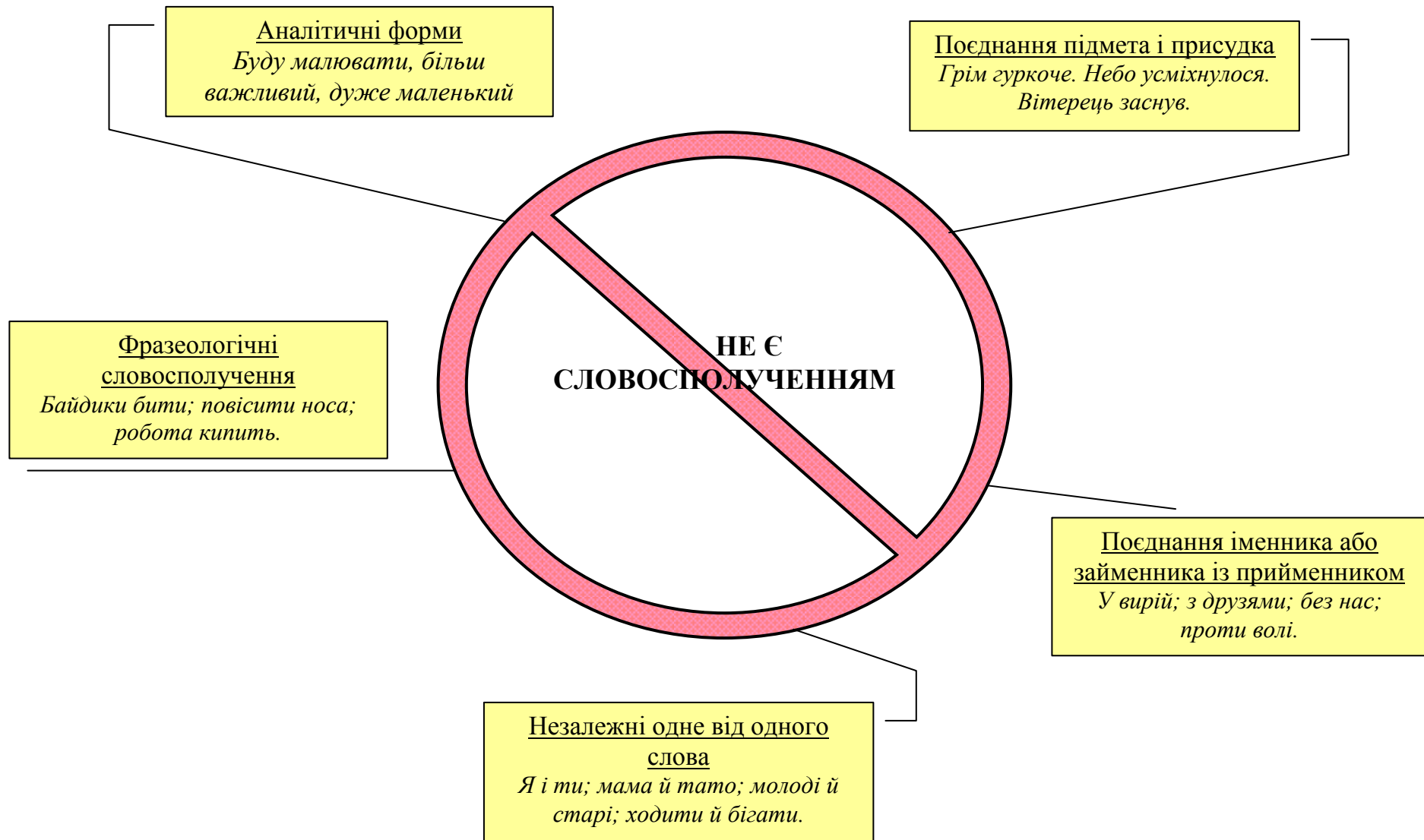
Читати газети і журнали; друг щирий і відданий.

Зустрічають гостей хлібом-сіллю; високе дерево біля річки.

ВИДИ ПІДРЯДНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

I

<p>іменник</p>	<p><u>Іменникове</u> словосполучення: <i>весняний день, спів матері</i></p>
<p>прикметник</p>	<p><u>Прикметникове</u> словосполучення: <i>вищий від батька, повний сили</i></p>
<p>займенник</p>	<p><u>Займенникове</u> словосполучення: <i>кожен з нас, хтось інший</i></p>
<p>числівник</p>	<p><u>Числівникове</u> словосполучення: <i>сім братів, третій поверх</i></p>
<p>дієслово</p>	<p><u>Дієслівне</u> словосполучення: <i>косити траву, тихо шелестів</i></p>
<p>прислівник</p>	<p><u>Прислівникове</u> словосполучення: <i>близько до річки, високо в небі</i></p>

II

<p><i>Відмінкові питання означень і числівників</i></p>	<p><u>Означальні (атрибутивні)</u> словосполучення: <i>Друг(який?) щирий, на мості (якому?) через Дніпро</i></p>
<p><i>Питання непрямих відмінків іменників</i></p>	<p><u>Додаткові (об'єктні)</u> словосполучення: <i>Писати (чим?) олівцем, наказати (що?) розійтись;</i> <u>Додаткові (суб'єктні)</u> словосполучення: <i>Посаджений (ким?) батьком; намальовані (ким?) шаманом</i></p>
<p><i>Відмінкові питання розрядів обставин</i></p>	<p><u>Обставинні (адвербіальні)</u> словосполучення: <i>Впоратися (як?) швидко, линути (куди?) вгору</i></p>

*Діти заглянули, лелека прилетів,
сади розцвіли*

Граматичний зв'язок між підметом і присудком

КООРДИНАЦІЯ

Залежне слово своєю граматичною формою (рід, число, відмінок) уподібнюється до головного. При зміні головного слова змінюється й залежне.

Залежне слово завжди стоїть у певному непрямому відмінку (з прийменником або без нього) незалежно від граматичної форми головного слова. При зміні головного слова залежне залишається незмінним

*вірнийий друг –
вірного друга –
вірному другу – з
вірними друзями;
пишні сади –
пишного саду –
пишних садів –
пишний сад*

Узгодження

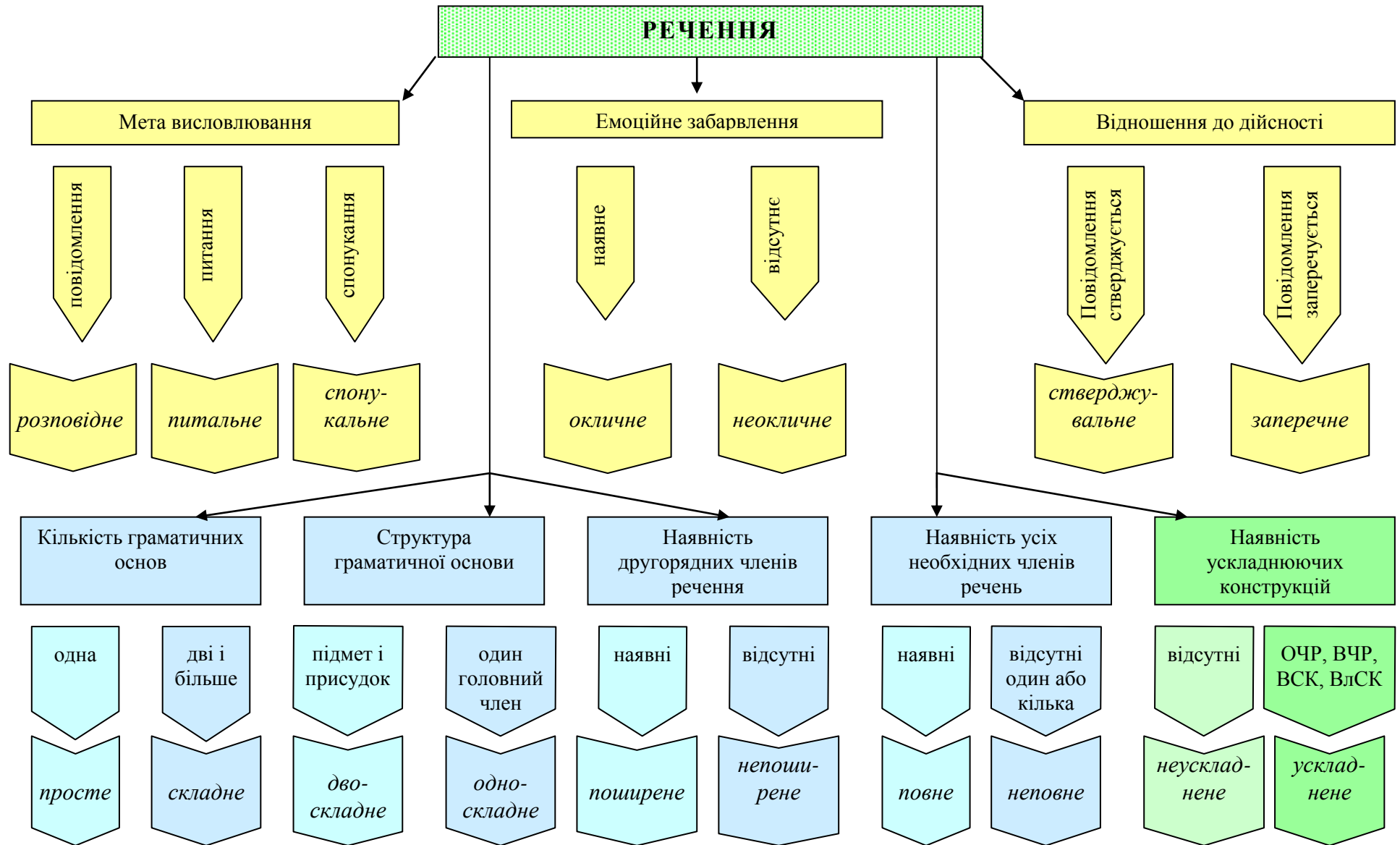
Керування

*Прийшов з другом –
прийду з другом –
прийдеш з другом –
прийдемо з другом;
Доміг бабусі –
домагаю бабусі –
домагаємо бабусі
– допомогли бабусі*

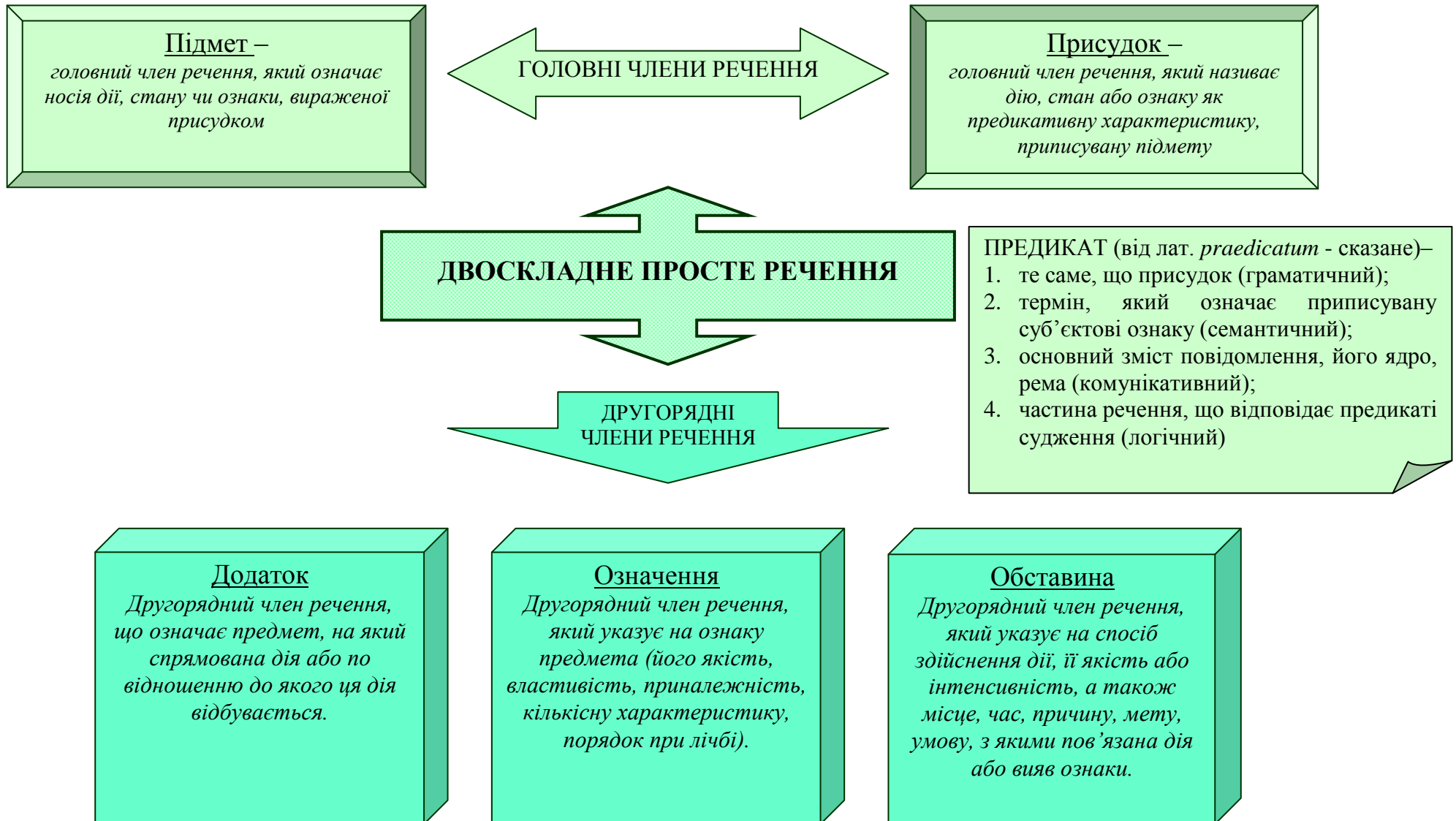
Прилягання

Приїхав удосвіта, глибоко задуманий, дуже яскравий, співаємо йдучи, кличуть вечеряти

У ролі залежного виступає слова, яке не змінюється: прислівник, дієприслівник, інфінітив

ПІДМЕТ

Означає носія дії, стану, ознаки, вираженої присудком

ПРОСТИЙ**СКЛАДЕНИЙ**

Носій дії виражений одним словом
Лінивий у своїй хаті змокне. Рання пташка дзьобик чистить.
 Взимку сонце крізь плач сміється.

Носій дії виражений словосполученням
 На підлозі бавилося двоє діток. Тут ми з Піратом кинулись до моркви.

ПРИСУДОК

Називає дію, стан або ознаку як предикативну характеристику, приписувану предмету

ПРОСТИЙ ДІЄСЛІВНИЙ ПРИСУДОК (ПДП)

Форма присудка передає лексичне і граматичне значення

Зорі скачуть від морозу.

Весна ледачого не любить.

Варвара ночі увірвала, а дня приточила.

СКЛАДЕНИЙ ДІЄСЛІВНИЙ ПРИСУДОК (СДП)

виражається сполученням дієвідмінюваного допоміжного дієслова та інфінітива

І сліпа курка у змозі знайти зернину. Біла зима ладна з'їсти й чорне сіно.

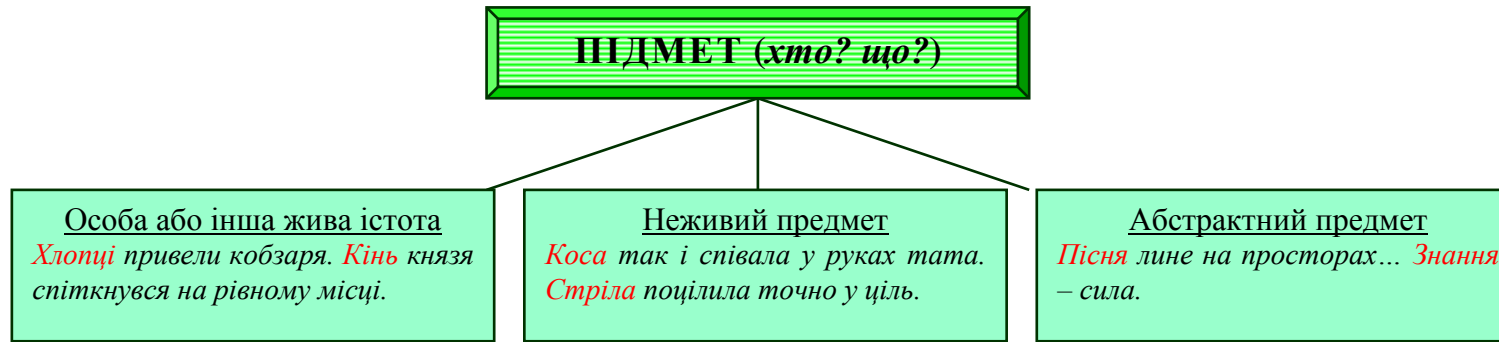
СКЛАДЕНИЙ ІМЕННИЙ

виражається сполученням дієслова-зв'язки та імені, носія лексичного значення
 Місяць лютий гостро кутий.
 Літом і баба буває сердита на піч. Восени і горобець багатий.

СКЛАДНИЙ

Подвійний присудок, утворений простим присудком і предикативним означенням

Зима пішла довготривала.
Не родилася красивою, а родилася щасливою.

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПРОСТОГО ПІДМЕТА

Іменник у Н.в.

Садок вже одцвівся і густо вкрив землю білими пелюстками.

Прикметник

Старий підбадьорював своїх дітей енергійними вигуками.

Числівник

Семеро одного не чекають.

Займенник (особовий, відносний, неозначений, заперечний)

Ми домовились. *Хтось* подзвонив. *Ніхто* не списував. *Всі* повернулися.

Неозначена форма дієслова

Жити – Вітчизні служити.

Дієприкметник

Битий небитого везе.

Прислівник

“Нехай” – поганий чоловік.

Службові слова

І кожне *ні* – вогненне чує так.

Вигук

З дідового рота вириваються клекіт і *“ох, рятуйте мою душу”*

Складений підмет		
Морфологічний спосіб вираження	Граматичні категорії	Приклади
Складні власні назви	початкова форма	<u>Великий Віз</u> і <u>Малий Віз</u> – це сузір'я. <u>Ісус Христос</u> проповідував добро.
Нерозкладні фразеологічні сполучення		<u>Бити байдики</u> – не ціпом махати.
Словосполучення з кількісним значенням	числ. + імен., займен., субстантивоване слово у Р.в. або Н.в.	Минуло <u>чотири хвилини</u> . Невеликі <u>три літа</u> марно пролетіли.
	Імен. з кількісним значенням + імен., займен., субстантивоване слово у Р.в.	<u>П'ятірка сивих плотарів</u> сиділа в тінях яворів.
Словосполучення зі значенням приблизності	числівник, імен. з кількісним значенням у Р.в.(Н.в)+ імен. у Р.в.	У скрині лежало <u>кілька десятків дукатів</u> .
	<i>Більше, менше, близько, понад, біля, коло, з, до</i> + іменна частина мови у непрямих відмінках	За сезон на море приїздить <u>більше ста тисяч курортників</u> .
Словосполучення зі значенням міри, сукупності	імен. у Н.в. + імен. у Р.в.	<u>Група музикантів</u> виступила з благодійним концертом. (але! <i>Пливають журавлів <u>ключі</u></i>)
Словосполучення зі значенням вибіркової	займен., числ. у Н.в. + імен., займен., числ., субстантивоване слово у Р.в. з прийм. <i>з (із)</i>	<u>Кожен із нас</u> пізнає себе.
Словосполучення зі значенням сумісності (соціативні)	імен., займен. у Н.в. + імен., займен. в О.в. з прийм. <i>з</i>	<u>Зима з весною</u> зустрілися. (але! <u>Зима</u> з весною зустрілася)
Словосполучення з елементами характеристики особи	імен. на позначення особи (<i>людина, дитина</i> тощо) + прикм., що характеризує особу	<u>Гарні діти</u> виростають у гарних батьків.
Словосполучення із значенням невизначеності	неозначений займен. + підпорядкований прикм., займен. прикм. форми (<i>щось важке, хтось інший</i>)	<u>Щось лагідне</u> торкнулося чола.
Іменникові словосполучення	імен., який має послаблену семантику + імен. у Р.в., прикм.	<u>Початок навчального року</u> прийшов з першим дзвоником.
Інфінітивні словосполучення	Інфінітив + імен.	<u>Бути патріотом</u> – святий обов'язок кожного.
Неподільні метафоричні словосполучення		Красномовна мовчанка стала відповіддю. Повільно наближався <u>річковий трамвай</u>
<p>Словник термінів: <u>Семантика</u> – 1) Розділ мовознавства, що вивчає значення слів та виразів і зміну цих значень; 2) Значення слова, виразу. <u>Субстантивний</u> – 1) Той, що має значення іменника. <u>Субстантивація</u> – процес переходу інших частин мови в іменник.</p>		

СКЛАДНІ ВИПАДКИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДМЕТА

1^й – ПІДМЕТ2^й – ПРИСУДОК

Увага!

<u>іменник</u>	іменник	<u>Пісня</u> – <u>душа</u> народу. <u>Душа</u> народу – <u>пісня</u> .
<u>неозначена форма дієслова</u>	неозначена форма дієслова	Вік <u>прожити</u> – не поле <u>перейти</u> . Не поле <u>перейти</u> – вік <u>прожити</u> .
<u>неозначена форма дієслова</u>	іменник	<u>Запобігати</u> хворобам – <u>завдання</u> доброго лікаря.
<u>іменник</u>	неозначена форма дієслова	<u>Завдання</u> доброго лікаря – <u>запобігати</u> хворобам.
<u>інфінітив</u>	прислівник на – о, – е	<u>Перебувати під</u> чужим <u>впливом</u> <u>небезпечно</u> .
	прислівник на – о, – е + інфінітив	<u>Тяжко годувати</u> Малих діток неумитих В нетопленій хаті.

ШПОРА: *інколи, щоб перевірити, чи правильно визначено простий підмет, можна замінити синтаксичну конструкцію на синонімічну: спробуйте замінити сумнівний член речення займенником **він** (вона, воно, вони) в Н.в. Якщо така заміна можлива і речення не втратило свого значення, то підмет визначено правильно: Город [він]. був засаджений всякою всячиною*

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПРИСУДКА

ВИД ПРИСУДКА	СПОСІБ ВИРАЖЕННЯ	ПРИКЛАДИ
ПРОСТИЙ ДІЕСЛІВНИЙ (ПДП)	Дієсл. дійсн. способу теп., мин., майбут. часу	Семеро одного <u>не ждуть</u> . Одна бджола мало меду <u>наносить</u> .
	Дієслово складеної форми майбутнього часу	Козак з біди <u>не буде плакати</u> .
	Дієсл. умовн. способу та наказ. способу (проста і складена форми)	Хазяїн без трудів <u>не їв би</u> пирогів. Ти <u>не бійся</u> розумного ворога, а <u>бійся</u> дурного приятеля.
	Інфінітив	Я їй <u>розказувати</u> , а вона <u>сміятися</u> та <u>радіти</u> .
	Вигукова форма дієслова	<u>Заридала</u> Катерина та <u>бух</u> йому в ноги...
	Звуконаслідувальні слова	Чобітки <u>дзень-дзень</u> підборами по асфальту.
	Дієслово <i>бути</i> дійсн., умовн., наказ. способу у значенні “бути в наявності, перебувати”	<u>Був</u> чудовий весняний ранок. <u>Є</u> на світі правда. <u>Буде</u> радість на сім світі. Ти рівно о шостій <u>будь</u> на зупинці.
	Фразеологічні сполучення	Він <u>без угаву правив теревеньки</u> .
СКЛАДЕНИЙ ДІЕСЛІВНИЙ (СДП)	Стійкі сполучення дієслова з іменником (<i>брати участь, взяти напрям</i> тощо)	Літак <u>взяв напрям</u> на столицю нашої країни.
	Фазові допоміжні дієслова (<i>почати, стати, заходитися; кінчати, перестати</i> і подібні) + інфінітив	Зайчик, здавалося, <u>перестав дихати</u> в дитячих руках.
	Модальні допоміжні дієслова (<i>могти, мусити, бажати, думати, хотіти</i> і подібні) + інфінітив	Сонце <u>збиралось сідати</u> за обрій.
	Модально-предикативні прикметники (<i>здатний, схильний, радий</i> тощо), дієприкметн. (<i>змушений, зобов'язаний, покликаний</i> тощо) + інфінітив	Я <u>ладен повірити</u> у диво. Ні, я <u>хочу</u> крізь сльози <u>сміятись</u> . Усі <u>люблять послухати</u> казки діда Панаса.
СКЛАДЕНИЙ ІМЕННИЙ (СП)	Стійкі сполучення з модальним значенням (<i>виявити бажання, мати можливість, у змозі, мати право</i> і подібні) + інфінітив	Володя <u>був не в силі змінити</u> своє рішення. Хлопчина <u>горів бажанням</u> діяти наперекір обставинам.
	Дієслова-зв'язки, позбавлені лексичного значення (<i>бути, становити, являти</i>) + іменна частина мови, дієприкм. у непр. відм. (з прийм. або без нього)	У працюючій колективі всі <u>заможні й працюючі</u> . Підмет і присудок – <u>предикативна основа</u> двоскладного речення.
	Напівповнозначні дієслова-зв'язки (<i>вважатися, доводиться, лишатися, здаватися, називатися</i> і подібні) + іменна частина мови, дієприкм. у непр. відм.	Береза <u>стала вищою</u> . Поет всюди <u>залишається господарем</u> свого настрою.

ПРОСТИЙ ДІЄСЛІВНИЙ
(ПДП)

1. Дієсл. дійсн. способу теп., мин., майбут. часу – (Семеро одного не ждуть. Одна бджола мало меду наносить.)
2. Дієслово складеної форми майбутнього часу – (Козак з біди не буде плакати.)
3. Дієсл. умовн. способу та наказ. способу простої і складеної форми – (Хазяїн без трудів не їв би пирогів Ти не бійся розумного ворога, а бійся дурного приятеля.)
4. Інфінітив – (Я їй розказувати, а вона сміятися та радіти.)
5. Вигукова форма дієслова – (Заридала Катерина та бух йому в ноги...)
6. Звуконаслідувальні слова – (Чобітки дзень-дзень підборами по асфальту.)
7. Дієслово *бути* дійсн., умовн., наказ. способу у значенні “бути в наявності, перебувати” – (Був чудовий весняний ранок. Є на світі правда. Буде радість на сім світі. Ти рівно о шостій будь на зупинці.)
8. Фразеологічні сполучення – (Він без угаву правив теревеньки.)
9. Стійкі сполучення дієслова з іменником (брати участь, взяти напрям тощо) – (Літак взяв напрям на столицю нашої країни).

СКЛАДЕНИЙ ДІЄСЛІВНИЙ
(СДП)

1. Фазові допоміжні дієслова (*почати, стати, заходитися; кінчати, перестати* і подібні) + інфінітив – (Зайчик, здавалося, перестав дихати в дитячих руках.)
2. Модальні допоміжні дієслова (*могти, мусити, бажати, думати, хотіти* і подібні) + інфінітив – (Сонце збиралось сідати за обрій.)
3. Модально-предикативні прикметники (*здатний, схильний, радий* тощо), дієприкметн. (*змушений, зобов'язаний, покликаний* тощо) + інфінітив – (Я ладен повірити у диво. Ні, я хочу крізь сльози сміятись. Усі люблять послухати казки діда Панаса.)
4. Стійкі сполучення з модальним значенням (*виявити бажання, мати можливість, у змозі, мати право* і подібні) + інфінітив – (Володя був не в силі змінити своє рішення. Хлопчина горів бажанням діяти наперекір обставинам.)

СКЛАДЕНИЙ ІМЕННИЙ
(СП)

1. Дієслова-зв'язки, позбавлені лексичного значення (*бути, становити, являти*) + іменна частина мови, дієприкм. у непр. відм. (з прийм. або без нього) – (У працьовитім колективі всі заможні й працьовиті. Підмет і присудок – предикативна основа двоскладного речення.)
2. Напівповнозначні дієслова-зв'язки (*вважатися, доводиться, лишатися, здаватися, називатися* і подібні) + іменна частина мови, дієприкм. у непр. відм. – (Береза стала вищою. Поет всюди залишається господарем свого настрою.)

УСКЛАДНЕНИЙ ПРОСТИЙ ДІЄСЛІВНИЙ ПРИСУДОК

Повторювані форми:

Ліс *густішав і густішав*. А писар *все пише та й пише*.

Повторювані форми з часткою **так**:

А заєць *побіг так побіг*.

Два спільнокореневі дієсл. (інфінітив + дієвідмінювана форма):

Подолати нас ніхто не здолає.

Дві дієслівні форми (одна має послаблене лексичне значення) *знай співає, піду попрацюю* тощо:
Я б прийшов допоміг.

УСКЛАДНЕНИЙ СКЛАДЕНИЙ ДІЄСЛІВНИЙ ПРИСУДОК

3-й компонент зліва перед допоміжним: фазове дієслово

Ми з вами стали розпочинати працювати з восьмої ранку.

3-й компонент зліва перед допоміжним: модальне дієслово

Ми з вами могли б розпочинати працювати з восьмої ранку.

3-й компонент зліва перед допоміжним: модально-предикативний прикметник

Ми з вами здатні зобов'язати працювати з восьмої ранку.

3-й компонент зліва перед допоміжним: стійке словосполучення з модальним значенням

Ми з вами масмо можливість починати працювати з восьмої ранку.

СКЛАДНІ ВИПАДКИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИСУДКА

Увага!

ШПОРА: 1) *іноді*, щоб визначити присудок, усе речення слід поставити в минулому часі – тоді в присудку з'явиться дієслово-зв'язка **був** (*була, було, були*): *Ніч [була] наче озеро в берегах неба* (М.Коцюб.);

2) у деяких випадках присудок визначається за тим, що в його складі є вказівні частки **це, то, ось, значить** або їх можна підставити: *Руки твої роботяці – ось твоє щастя* (О.Підсуха). Жити - [значить] Вітчизні *служити*.

СКЛАДНИЙ ПРИСУДОК

1-й компонент:

- а) дієслова руху: *йти, бігти, ходити, тікати, рушати, їхати* й подібні;
- б) дієсл. тимчасового перебування в стані: *стояти, сидіти, спати, лежати, чекати* й под.
- в) дієсл. із значенням переходу із стану в стан: *прокинутися, встати, рости, родитися, зупинитися, впасти* й под.
- г) дієсл., що виражають діяльність, існування: *жити, працювати, служити* й под.
- г) дієслова мовлення: *казати, заговорити, промовити, доповідати, питати* й под.

СКЛАДНИЙ ПРИСУДОК

2-й компонент:

- а) іменник в *О.в.*;
- б) іменник у непрямих відм. з прийменником (із залежним словом і без нього);
- в) прикм., дієприкм., числ. у *Н.в.* чи *О.в.*;
- г) порівняльний сполучник + іменний компонент.

Хлопець сидів нерухомий; батько зайшов втомлений; я народилась щасливою; дівчинка заговорила першою; всі стоять замислені; з сауни вийшла немов помолоділа.

ТИРЕ МІЖ ПІДМЕТОМ І ПРИСУДКОМ

ТИРЕ СТАВИТЬСЯ:

1. Якщо підмет та іменна частина складеного присудка виражені у Н.в.:
Я – учень 8 класу (проте: **Бідний багатому не товариш**).
2. Якщо підмет і присудок виражені неозначеною формою дієслова:
Життя прожити – не поле перейти.
3. Якщо один ГЧР виражений інфінітивом, а другий – іменником у Н.в.:
Знімати капелюха у приміщенні – ознака культури.
4. Якщо підмет і присудок виражені числівником:
Шість мінус два – чотири.
5. Якщо перед присудком стоять слова ***це, то, ось, значить***:
Огонь і вода – то добро і біда.

ТИРЕ НЕ СТАВИТЬСЯ:

Якщо імена частина складеного присудка виражена прикметником, дієприкметником, прикметниковим займенником, порядковим числівником:

Голодному світ не милий. Я останній у списку. Хата прибрана.

ТИРЕ МОЖЕ СТАВИТИСЯ:

1. коли підмет, виражений особовим займенником, логічно наголошений і речення інтонаційно розчленовується паузою: **Ти – людина**.
2. коли підмет, виражений словами ***це, то***, логічно наголошений і речення інтонаційно розчленовується паузою:
Це – мій народ.
3. коли перед присудком стоять сполучники ***як, мов, наче, ніби*** та ін., якщо присудок логічно наголошений і наявна пауза:
Життя – як казка.
4. з метою логічного виділення присудка, вираженого прикм., дієприкм., прикметниковим займенником, порядковим числівником
Тиха вода – глибока.

ТИРЕ МОЖЕ НЕ СТАВИТИСЯ:

1. Підмет виражений особовим займенником тире **не ставитьсся**:
  - а) при відсутності логічного наголосу і паузи:
Я син свого народу.
  - б) підмет-займенник стоїть між двома компонентами присудка, вираженого сполученням імен. + прикм., імен. + займен., імен. + порядковий числ.
Дивний ти чоловік!
2. Підмет виражений словами ***це, то*** –при відсутності логічного наголосу і паузи:
То кремій, а не чоловік.
3. Перед присудком стоять сполучники ***як, мов, наче, ніби*** та ін. тире **не ставитьсся** коли наголос і пауза відсутні:
Зимове сонце як вдовине серце.

ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

ОЗНАЧЕННЯ – другорядний член речення, який указує на ознаку предмета (його якість, властивість, приналежність, кількісну характеристику, порядок при лічбі). Означення відповідає на питання *який? чий? котрий? скількох? скільком?* (і їхні форми) і пояснює підмети, додатки або інші означення, виражені іменниками або *субстантивованими* словами.

Субстантивований – той, що перейшов з однієї частини мови в іменник. *Чергові прибрали в класі. Учень одержав „відмінно”. Заспівали „Розпрягайте, хлопці, коні”.*

Поєднання означення з головним словом у словосполучення зв'язком узгодження

Тепле проміння, *чорна* вода, *вірний* друг... (*теплого* проміння, *теплого* промінню, *чорних* вод, *вірних* друзів...)

Зошит учениці, хмиз *для багаття*, кімната Наталки... (у зошиті учениці, із зошитом учениці, хмизом *для багаття*...)

Поєднання означення з головним словом у словосполучення зв'язком керування або прилягання

УЗГОДЖЕНЕ

НЕУЗГОДЖЕНЕ

ОЗНАЧЕННЯ

НЕПОШИРЕНЕ

ПОШИРЕНЕ

Просте означальне словосполучення

Новий будинок, *святий* обов'язок, альбом *для малювання*, давня дружба...

Хліба, змиті дощем; мешканці *Тихого океану*...

Узгоджене означення із залежним словом (прикм., дієприкм. звороти)

УЗГОДЖЕНЕ ОЗНАЧЕННЯ (УО)

№№	СПОСІБ ВИРАЖЕННЯ	ПРИКЛАДИ
1.	Прикметники будь-якого семантичного розряду	<i>Весняний</i> вітер, <i>Наталчина</i> кімната, <i>велике</i> щастя
2.	Дієприкметники	<i>Пожовкле</i> листя, <i>втомлений</i> татко, <i>всміхнена</i> матуся
3.	Займенники прикметникової форми	<i>Оцю</i> мить, <i>чиє</i> питання, <i>ота</i> дівчина, <i>який</i> друг
4.	Порядкові числівники	<i>Перший</i> млинець, <i>сьоме</i> небо, <i>друга</i> декада
5.	Кількісний числівник у непрямих відмінках	<i>Двох</i> товаришів, із <i>трьома</i> загадками

НЕУЗГОДЖЕНЕ ОЗНАЧЕННЯ (НУО)

№ №	СПОСІБ ВИРАЖЕННЯ	ПРИКЛАДИ
1.	Імен. у Р.в. без прийм.	Хлопець <i>років вісімнадцяти</i> , народи <i>світу</i> , день <i>приїзду</i>
2.	Імен. у непрямих відм. з прийм.	Бідон <i>на молоко</i> , людина без <i>кашкета</i> , руки <i>в мозолі</i>
3.	Присвійні займенники його, її, їх	<i>Його</i> зошит, <i>її</i> подруга, <i>їхній</i> загін
4.	Неозначена форма дієслова	Бажання <i>співати</i> , наказ <i>перейти</i> ,
5.	Прислівник	Дорога <i>ліворуч</i> , падіння <i>додолу</i>
6.	Дієприслівник	Стрільба <i>лежачи</i> , читання <i>вголос</i>
7.	Синтаксично нерозкладні сполучення імен. у непр. відм. з залежними словами	Мешканці <i>Світового океану</i> , народи <i>Близького Сходу</i> , науковець <i>ботанічного саду</i>

УВАГА!

СПОСОБИ РОЗПІЗНАВАННЯ ОЗНАЧЕННЯ

Заміна НУО – сполученням підмет + присудок:
зітхання **матері** – **мати** зітхає;
шелест **трави** – **трава** шелестить

Заміна НУО – УО:
сік **з яблук** – **яблучний** сік;
шапка **брата** – **братова** шапка

Заміна НУО – поширеним УО або підрядн. означальн. реченням
Плаття **для балу** – плаття, **призначене для балу**; тепло **багаття** – тепло, **що йде від багаття**

Заміна НУО – реченням з давати
Вогонь **багаття** – **багаття дає вогонь**;
Світло **від лампи** – **лампа дає світло**

ПРИКЛАДКА

ПРИКЛАДКА (*апозиція*) – різновид означення, виражений іменником і узгоджений з опорним словом у формі відмінка. Інколи прикладка приєднується до означуваного слова за типом прилягання. Така прикладка вживається завжди у формі Н.в.: хлопець-**підліток** (хлопця-**підлітка** – узгодження), станція „**Метробудівників**” (на станції „**Метробудівників**” – керування).

Характеристика особи за професією,
родом занять

Лікар-*терапевт*, дідусь-*шахматист*,
інженер-*технолог*.

Характеристика за національною
приналежністю

Дівчинка-*українка*, дідусь-*білорус*,
предки-*слов'яни*, юнак-*прибалт*.

Характеристика за соціальним
походженням

Юнак-*робітник*, дівчинка-*селянка*,
дядько-*священик*

Характеристика за місцем проживання

Жінка-*киянка*, красуня-*харків'янка*,
письменник-*полтавчанин*.

Характеристика за віком

Хлопець-*підліток*, дівчинка-*юнка*,
дід-*століт*.

Характеристика за родинними
стосунками

Дівчата-*сестрички*, Вовчик-*братик*,
Володимир-*отець*.

Характеристика родової назви при
видовій

Москва-*ріка*, Угрюм-*ріка*, Сапун-*гора*,
Путівль-*град*.

Характеристика видової назви при
родовій

Трава *звіробій*, місто *Харків*, ріка
Дніпро, завод „*Турбоатом*”

Якісна характеристика особи чи
предмета

Юнак-*богатир*, дуб-*велетень*, красуня-
берізка, весна-*чарівниця*.

НЕУЗГОДЖЕНІ ПРИКЛАДКИ

Назви газет, журналів, книг, кінофільмів, теле- і радіопередач, музичних творів і под.:

Вальс „*Дунайські хвилі*”, кінострічка „*Мазепа*”, мультфільм „*Як козаки куліш варили*”, газета „*2000*”, журнал „*Дивослово*” тощо

Назви установ, підприємств, колгоспів, торгових марок і под.:

Кінотеатр „*Зірка*”, завод „*Арсенал*”, колгосп „*Зоря*”, сирок „*Дружба*”, радгосп „*Колос*”, цукерки „*Метелик*” тощо

Назви поїздів, пароплавів, теплоходів і под.:

Пароплав „*Тарас Шевченко*”, експрес „*Варяг*”, аеробус „*Руслан*”, космічна станція „*Мир*”, велосипед „*Зайчєня*” тощо

Назви залізничних станцій, пристаней, портів і под.:

Станція *Дарниця*, гора *Говерла*, планета *Марс*, проспект *Дружби народів*, течія *Гольфстрім* тощо

Пояснювальне
слово

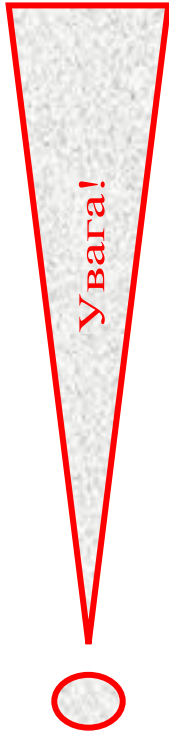
+

Прикладка

Прикладки можуть приєднуватися до пояснювальних слів за допомогою слів:

Імені, пам'яті, на ім'я, по імені, наприклад, тобто, як, або

Завод *імені Малишева*, вечір *пам'яті В.Стуса*,
прикметник *як частина мови*

СКЛАДНІ ВИПАДКИ РОЗМЕЖУВАННЯ ОЗНАЧУВАНОВОГО СЛОВА І ПРИКЛАДКИ

№№	Правило	Приклад
1.	Прикладка конкретніша, бо уточнює, дає якісну характеристику підпорядковуючому слову	Селяни- <i>кріпаки</i> , трава- <i>веснянка</i> , владика- <i>ніч</i> , браття- <i>земляки</i> , сестри- <i>погодки</i> тощо
2.	Власні назви неістот є прикладками до загальних назв	Ріка <i>Дунай</i> , село <i>Кирилівка</i> , опера „ <i>Запорожець за Дунаєм</i> ”, університет <i>імені В.Каразіна</i> тощо
3.	Власні назви істот є прикладками у словосп. „загальна назва + власна”	Професор <i>Пентилюк</i> , історик <i>Геродот</i> , тракторист <i>Василь</i> , бог <i>Перун</i> , герой <i>Барвінок</i> тощо

ПРАВОПИС ПРИКЛАДОК

ЧЕРЕЗ ДЕФІС

1. Характеристика предмета за якісними ознаками: дівчина-*тихоня*, учитель-*мовник*, Яшка-*негр* тощо
2. „Видове поняття + родове”: *полин*-трава, *евшан*-зілля, *дуб*-дерево тощо
3. Складні терміни типу гриб-*паразит*, жук-*короїд*, заєць-*русак*, льон-*довгунець*, крекінг-*процес* тощо
4. „Власна назва + загальна”: *Дніпро*-ріка, *Шевченко*-художник тощо

ОКРЕМО

1. „Родове поняття + видове”: трава *полин*, дерево *дуб*, квітка *конвалія* тощо
2. „Загальна назва + власна”: ріка *Дніпро*, художник *Шевченко*, сквер *Трафальгар* тощо
3. Прикладкою є загальноприйняті в побуті назви людей: товариші *учителі*, громадяни *пасажери* тощо

У ЛАПКАХ

1. Умовні власні назви підприємств, установ, організацій, пароплавів, поїздів, творів мистецтва, журналів, газет і под.: поема „*Гайдамаки*”, кінотеатр „*Юність*”, журнал „*Всесвіт*”, літак „*Мрія*” тощо

ДОДАТОК

ДОДАТОК – другорядний член речення, що означає предмет, на який спрямована дія або по відношенню до якого ця дія відбувається. Додаток відповідає на питання непрямих відмінків.

ІМЕННИК

Любити (кого?) людей; з любов'ю (до кого?) до людей.

ЗАЙМЕННИК

Привчати (кого?) себе; піднесла (кому?) тобі; пішов (з ким?) з ним.

ЧИСЛІВНИК

Наближається (до чого?) до десяти; три тополи ... посадили школярі

ІНФІНТИВ

Вчити (чому?) жити; вирішили (що?) не йти; любити (що?) малювати.

ВИГУК

Закричати (що?) „Ура!”; чути (що?) „туп-туп”.

СЛОВСПОЛУЧЕННЯ

Повіз (кого?) п'ять синів; запалити (що?) п'ятнадцять свічок.

ФРАЗА

Не кричіть „нема ні пекла, ані раю. Немає й Бога. Тільки я!”

НЕПОДІЛЬНІ СЛОВСПОЛУЧЕННЯ

Забрав (кого? що?) половину майна

СУБСТАНТИВОВАНІ ЧАСТИНИ МОВИ

Недорахується (кого?) своїх; дивитися (на кого) на закоханих

ІШПОРА: слід врахувати, що в українській мові **додатки** здебільшого **залежать від віддієслівних іменників із значенням дії (процесу)**: Дружні оплески вибухнули на привітання **співака** (привітання (кого?) співака); **із значенням особи (діяча, керівника і под.)**: Командир партизанського **загону** повільно підвівся з-за столу. (командир (чого?) загону); **іменників недієслівного походження із значенням особи-керівника і особи-власника**: Начальник туристської **установи** їхав на задній машині (начальник (чого?) установи). Господарка **хати** була здивована (господарка (чого?) хати), а також **від іменників, що позначають неживий предмет, від якого береться частина, названа ГОЛОВНИМ СЛОВОМ**: Серед працівників з'явився літній чоловік із мокрими рукавами **піджака** (рукавами (чого?) піджака).

ПРЯМИЙ ДОДАТОК (ПД)

Вказує на об'єкт, безпосередньо охоплений дією, процесом або станом (означає предмет, на який безпосередньо спрямована дія присудка)

Іменник, займенник, субстантивоване слово у З.в. без прийменника

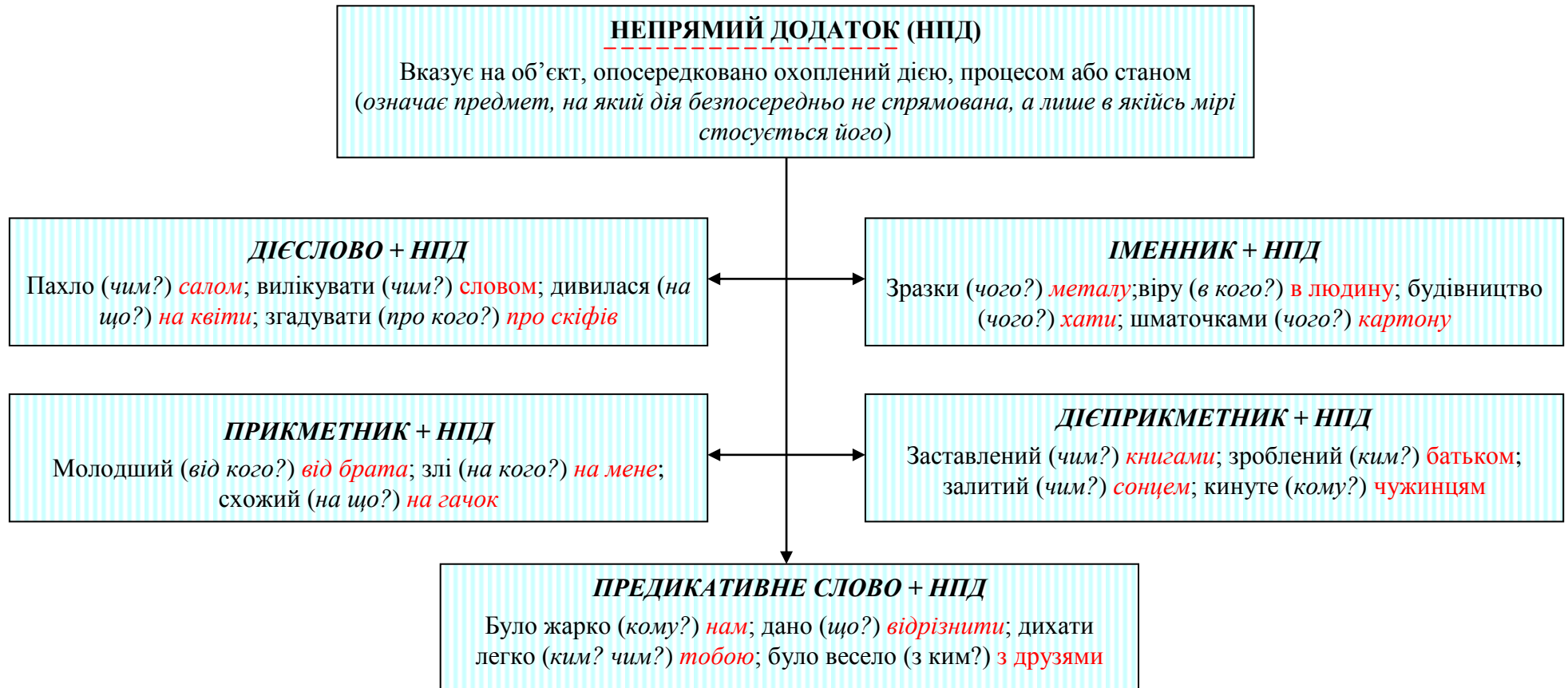
Співати (кого? що?) *пісні*; підтримати (кого? що?) *друга*;
записав (кого? що?) *усіх*; призначив (кого? що?) *чергового*

Кількісний числівник (або іменник з числовим значенням у З.в.) + іменник у Р.в. або Н.в.

Виконати (кого? що?) *три бажання*; побачити (кого? що?)
трітку дітей; з'їсти (кого? що?) *пуд солі*; побачити (кого?
що?) *сьоме небо*

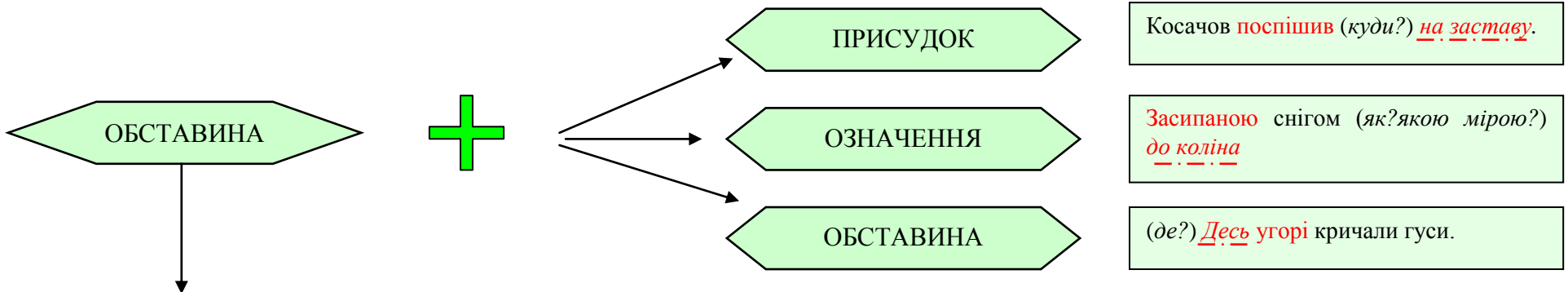
Іменник, займенник, субстантивоване слово у Р.в. без прийменника:

1. Якщо при дієслові-присудку є частка **не**: *не повертають (кого? чого?) боргів (р.в.); не сколихне (кого? що?) повітря (н.в.);*
2. Дія переходить не на весь предмет, а на його частину: *купити (кого? що?) хліба; стримувати (кого? що?) Себе;*
3. Можлива паралельна форма З.в.: *дістати (кого? що?) олівець – дістати (кого? чого?) олівця;*
4. Іменник позначає неживий предмет і залежить від предикативного слова: *зробилася шкода (кого? чого?) дерева;*

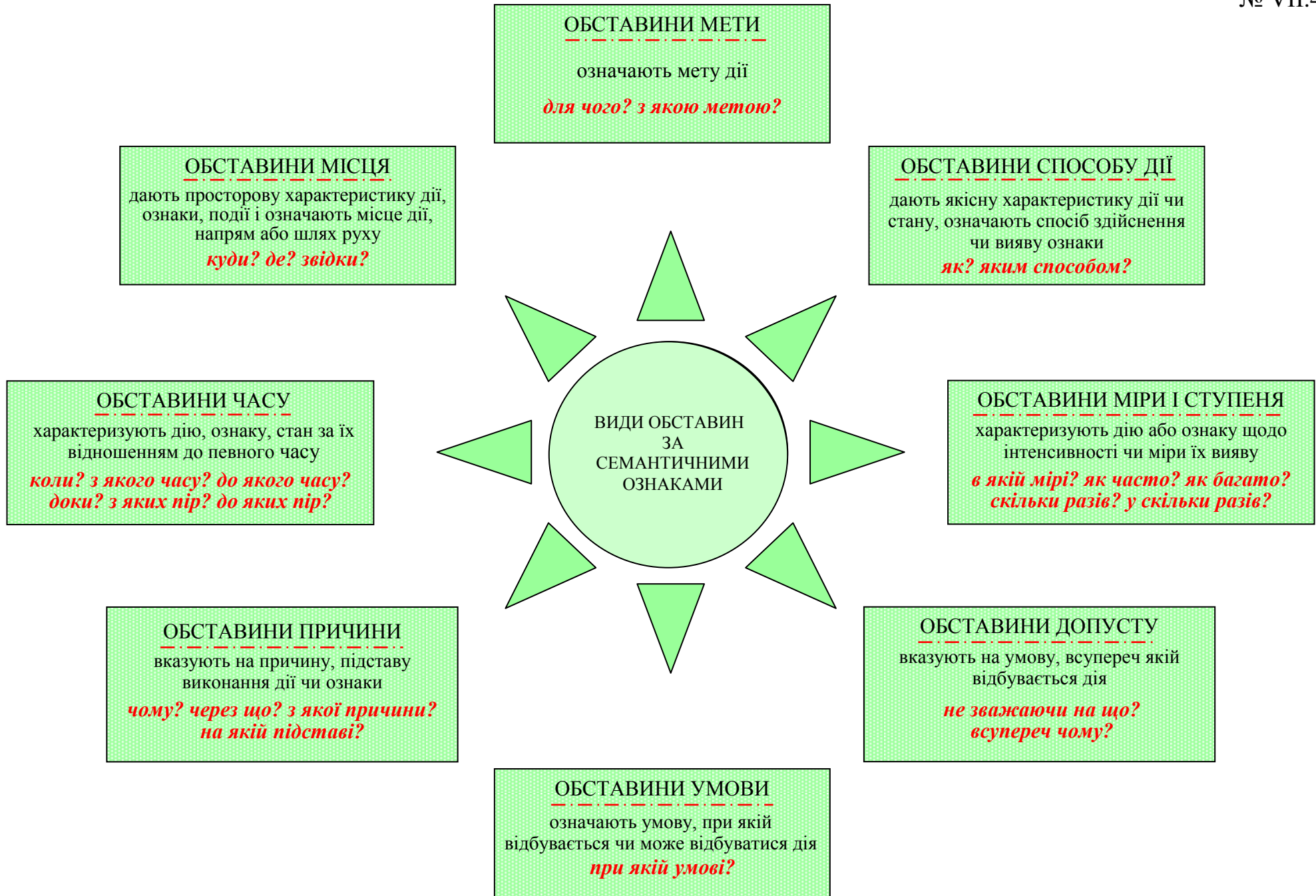
ОБСТАВИНА

ОБСТАВИНА – другорядний член речення, який указує на спосіб здійснення дії, її якість або інтенсивність, а також місце, час, причину, мету, умову, з якими пов’язана дія або вияв ознаки. Обставина відповідає на питання *де? коли? як? для чого? за якої умови? чому? якою мірою? з якої причини?* тощо

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ

Прислівник	Дієприслівник (дієприслівниковий зворот)	Іменник + О.в. без прийм. (іменник + інші непрямі відм. з прийменником)	Інфінітив	Порівняльний зворот	Нерозкладне словосполучення	Фразеологізм
<i>Засвістило пронизливо; видніється здалеку; підбіг швидко</i>	<i>Говорив не затаюючись; відповівши на всі запитання, він вийшов з кімнати</i>	<i>Летіли клинцем, повернутися за тиждень; прийти о сьомій</i>	<i>Приходить послухати; присіли спочити; пішов фотографувати</i>	<i>Холодні очі сковзнули по ньому, наче крижинки; не прагнув так, як зараз</i>	<i>З вечора й до самого ранку працював; починати за п'ятнадцять хвилин</i>	<i>Схожі як дві краплі води; полетіла по усіх усядах і кутках</i>

РІЗНОВИДИ ОБСТАВИН

залежно від характеру змістових відношень, від ти чи тих відтінків семантики

ВИДИ ОБСТАВИН	СПОСОБУ ДІЇ	дають якісну характеристику дії чи стану, означають спосіб здійснення чи вияву ознаки	<i>як? яким способом?</i>	Тьмяно горить ліхтарик. Санька знехотя , сердито й помалу лізе знову на лежанку.
	МІРИ І СТУПЕНЯ	характеризують дію або ознаку щодо інтенсивності чи міри їх вияву	<i>в якій мірі? як часто? як багато? скільки разів? у скільки разів?</i>	Сутінки вже зовсім посиніли. Щось стукнуло тричі вряд...
	МІСЦЯ	дають просторову характеристику дії, ознаки, події і означають місце дії, напрям або шлях руху	<i>куди? де? звідки?</i>	Вітер віє з поля на долину ... Під горою веселками блищав Дніпро.
	ЧАСУ	характеризують дію, ознаку, стан за їх відношенням до певного часу	<i>коли? з якого часу? до якого часу? доки? з яких пір? до яких пір?</i>	За півхвилини на березі річки нікого вже не було. Мовчанка тривала кілька хвилин .
	ПРИЧИНИ	вказують на причину, підставу виконання дії чи ознаки	<i>чому? через що? з якої причини? на якій підставі?</i>	Дитина від радості почала стрибати навколо матері. Ревнув з лютості і з болю Бурунда....
	МЕТИ	означають мету дії	<i>для чого? з якою метою?</i>	...А ви претесея на чужину шукати доброго добра... Овечата ледве сновигали по траві, шукаючи тіні .
	ДОПУСТУ	вказують на умову, всупереч якій відбувається дія	<i>не зважаючи на що? всупереч чому?</i>	Трошки вірить серце в забобони логікам усім наперекір . Я буду тебе шанувати незалежно від цього листа .
	УМОВИ	означають умову, при якій відбувається чи може відбуватися дія	<i>при якій умові?</i>	Та при такій погоді й собаку на двір не випускають. Без діла слабіє сила.
	НАСЛІДКУ *	вказують на наслідок виконання дії	<i>(що є наслідком виконання дії безвідносно виконавця)</i>	Взяв я цей шмат землі на біду ; Душу й тіло ми положим за нашу свободу ...

* за М.Заборною (Просте речення. Складні випадки аналізу. – Тернопіль, Підручники & посібники, 2002, с. 95)

ШПОРА:

I) обставина способу дії – обставинне словосполучення із значенням способу діє має вираження залежного слова у формі О.В. без прийменника або вживається у формі порівняльного звороту:

Дерева стали **стіною**; робилося **похапцем**; дихає **весною**;

Я візьму той рушник, простелю, **наче долю**...; вона [хата] стоїть, **немов із криці**... *тощо*

II) обставини місця означають:

а) **місце дії** (Стало **в хаті** соколятам тісно);

б) **напрямок руху відносно (безвідносно) до його вихідного чи кінцевого пункту** (Несли, несли **з чужого поля** і **в Україну** принесли великих слов велику силу; **На ринок до** сусіднього **села** повіз господар продавати осла; Я впевнено йду **уперед**; Миліш її [хати] **ніде** нема);

в) **шлях руху** (**Поміж гори** в світ широкий тече, не вертає)

III) обставини часу вказують на:

а) **часову межу** – **її вихідний або кінцевий момент** (**На четвертий день** приходить В місто Київ опівночі);

б) **момент, в який відбувалася, відбувається чи відбуватиметься дія** (Засвистали козаченьки в похід **з полуночі**)

в) **тривалість дії в часі** (Йде він **три дні і три ночі**)

г) **характеризує дію в часі безвідносно до її вихідного і кінцевого моменту та тривання** (Чи зустрінеться вона **ще коли** з ними?)

IV) обставини мети відносяться тільки до членів речення, виражених дієсловами, дієприкметниками (Бурлаки завернули в яр **на відпочинок**; Стомилися хлопці, присіли **спочити**; З'їв смажені **для вареників** гриби)

V) обставини допусту виражаються іменниками, займенниками, субстантивованими словами **з прийменниками** *всупереч*, *наперекір*, *незважаючи на* (А дуб стоїть незламно всім **напастям наперекір**)

ШПОРА: Обставини, виражені прийменниково-іменниковими сполуками, можуть наближатися до додатка чи неузгодженого означення. У такому разі варто зважати на ступінь конкретності чи абстрактності іменника, тип відношень між пояснюючим іменником і пояснювальним словом.

Іменник з конкретним предметним значенням тяжіє до додатка, іменник з менш конкретним значенням – до обставини

Біля стерня сидів командир (командир сидів (*біля чого?*) біля стерня)

Польова доріжка стелилася між високими хлібами (стелилась (*де?*) між хлібами)

Однак досить часто трапляються випадки, коли розряд тієї чи тієї обставини вказати важко, важко поставити питання.

А за вікном земля од гуку тряслась і корчилась в війні

(компонент *у війні* може належати і до розряду обставини часу, і до розряду обставини місця)

У такому разі немає потреби ці обставини втискувати в рамки названих розрядів – право визначити розряд належить тому, хто аналізує речення.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЗВОРОТ (ПЗ)

частина простого речення, яка складається з порівняльного сполучника та повнозначного слова (слів) і виражає значення порівняння

I. Як,

II. Мов, немов,

наче, неначе,

мовби, немовби,

начебто, неначебто, немовбито,

ніби, нібито, буцім, буцімто *і под.*

III. Ніж, аніж

ПОВНОЗНАЧНЕ СЛОВО

або

ПОВНОЗНАЧНІ СЛОВА

[Як (мов, ніж) ,]_o

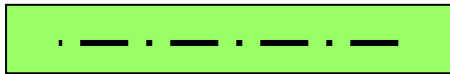
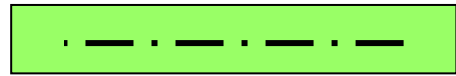
[, як (мов, ніж) ,]_o

[, як (мов, ніж)]_o

Структури, у яких немає імені в Н. в., ні дієслова
 Блакитні тіні... приймали, **як в м'яке ложе**, Гафійчині думки...
 ...Умий личко, **як скляночку**...
але: Гафійка мовчала і тіпалася, **як у пропасниці** (як тіпаються у пропасниці – частина складного речення)

Порівняльна конструкція, яку можна замінити О. в., – обставина способу дії
 Слова пролунали **як докір** і **як пересторога** водночас. (пролунали докором і пересторогою)
Але: Ой ти, старий дідуга, ізгнувся, **як дуга**... (ізгнувся дугою)

Структура з порівняльним сполучником і прикметником (дієприкметником)
Мов зачарований, стоїть Бахчисарай.
 Тільки я, **мов окаянний**, і день і ніч плачу на розпутьях велелюдних...

Структури з іменником у Н.В., які пояснюють присудок – частини складного речення
 Ховається, **як кіт з салом** [ховається]
 ...душа моя співає, **мов сонілочка** [співає]...

Структури, які відповідають на питання означення
 Бачив я очі, **як сонячні повені**.
 Ой під вишнею, під черешнею стояв старий з молодою, **як із ягодкою**.

Увага! Синкретичний член речення
Подвійна синтаксична роль порівняльних структур
 У травах коник, **як зелений гном**, на скрипку грає.
 (1. Коник (який?) **як зелений гном** – означення;
 2. **Зелений гном** [грає] – частина складного речення)
Як тихий не вечірній світ, нам сяє в радості й печалі ясний Шевченків заповіт!
 (1. Сяє (чим?) **тихим не вечірнім світом** (О. в.) – обставина;
 2. Як [сяє] тихий не вечірній світ – частина складного речення)
Синкретичний член речення – це другорядний член речення, що поєднує в собі значення різних типів другорядних членів речення

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ У РЕЧЕННЯХ З ПОРІВНЯННЯМ

Комою (комаи) виділяються порівняльні звороти, що виступають у реченні в ролі означень, обставин способу дії
Як парость виноградної лози, плекайте мову. У долині, **мов у ямі**, на багнищі город мріє... Одеса крізь туман здалеку височіла на березі, **мов кістяк старої шхуни**.

[Як (мов, ніж) ,]

[, як (мов, ,]

[, як (мов,ніж)]

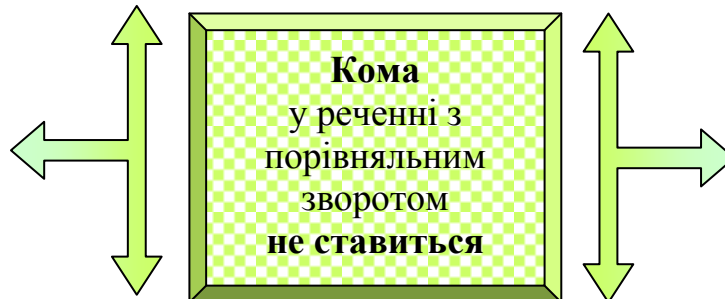
ПЗ = частина СШ
 Дід Горобець мовби креміль.

Не, майже, зовсім + ПЗ
 Дівчинка говорила **майже**
як доросла.

**Без ПЗ присудок не завершений за
 смислом**

(зрозуміти як **натяк**, **відзначити як**
успіх, **входити як частина і** под.)

Десяте місце команди тренер
відзначив як успіх.

Кома
 у реченні з
 порівняльним
 зворотом
 не ставиться

Образні звороти типу

*білий як сніг, берегти як зіницю ока,
 боятися як вогню, бігати як навіжений,
 крутитися як білка в колесі, легкий як
 пір'їна, звалитися як сніг на голову,
 упертий як осел, жити як сир у маслі і*
 под.

Панас Кандзюба бігав по хатах **як**
навіжений.

ПЗ = ПДП
 Капітан Косачов немов прокинувся од
 сну

ПЗ ⇔ О. відмінок
 ...спів його [І.Франка] звучав не раз **як**
плач, і плач його звучав **як гімн народу**

ДВОСКЛАДНЕ ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

Двоскладне просте речення складається з підмета і присудка, поєднаних предикативним зв'язком, та синтаксично залежних від них компонентів (другорядних членів речення)

Той камінь був розпечений... до білого (І.Багрянний)

Раптом почулося у віддаленні “ура” (О.Довженко)

Не забудьте пом'янути – слалось над віками (М.Нагнибіда)

Три тополі у мене стоять під вікном (П.Воронько)

Поезія не може жити на смітнику, а без неї життя – злочин (М.Коцюбинський)

Це ви вже передали куті меду (Марко Вовчок)

Один за одним стало товариство рушати (Панас Мирний)

Любить людей мене навчила мати (В.Симоненко)

Магічна сила лісу силувала мряку клубитися над його понурим верхом (О.Кобилянська)

ОДНОСКЛАДНЕ ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

Односкладне просте речення є структурно-семантичним типом простого речення, організуючим центром якого є один головний член речення, не співвідносний ні з підметом, ні з присудком, хоч формально може уподібнюватися до одного з головних членів двоскладного речення

Для добрих друзів відчиняю дім (А.Малишко)

Яругу перегороджують товстою дамбою-греблею (О.Гончар)

Не питай старого, а бувало (Н. тв.)

Чесне діло роби сміло (Н. тв.)

Швидко розвиднілося (Ю.Бедзик)

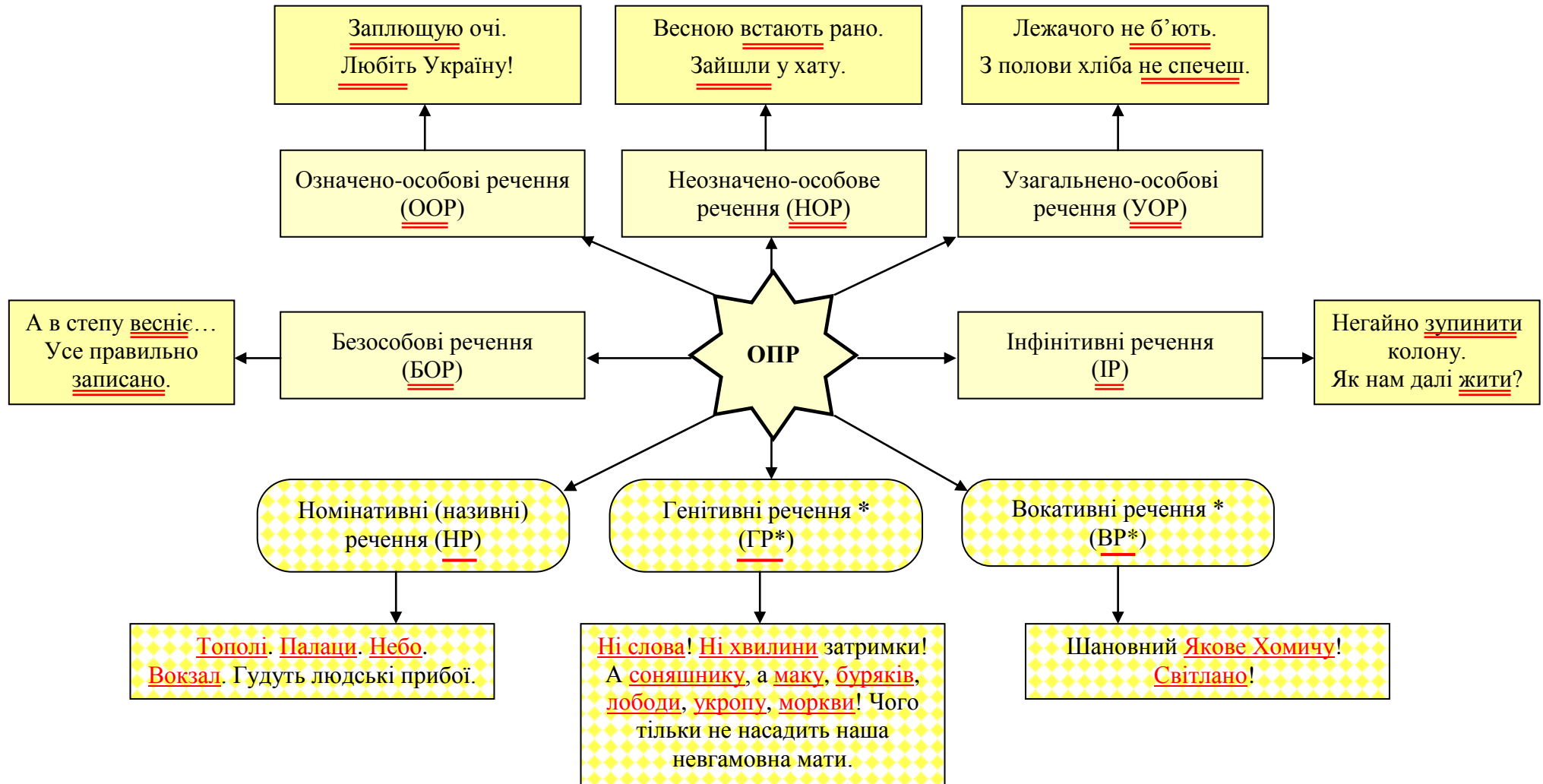
Як научить байдужих почувати? (Леся Українка)

Стрільчастий день, прозорий холод і вся невпійманість краси (Б-І.Антонич)

Марто! – загрозово озвався з порога Варчук (М.Стельмах)

Серпневий сад. Груш! Яблук!

ВИДИ ОДНОСКЛАДНИХ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ (ОПР)

* Види ОПР, які за програмою загальноосвітньої школи не вивчають. Для класів з поглибленим вивченням української

ОПР З ГОЛОВНИМ ЧЛЕНОМ
ПРИСУДКОМ

ОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

ООР є односкладним реченням, в якому повідомляється про дію конкретної особи, вказівка на яку містить особове закінчення головного члена – присудка. Відсутній підмет легко відновлюється, але потреби в цьому немає, оскільки увага зосереджується не на виконавцеві, а на самій дії

1 та 2 особи однини і множини дійсного або наказового способу

Шукайте цензора в собі (Л.Костенко); Червону руту **не шукай** вечорами... (В.Івасюк); **Принесу** тобі квіти, **загадаю** бажання (І.Бердник); ...Грудочку землі святої до уст **прикладу** (П.Дворський); В ріднім краю панувати **не дамо** нікому (І.Чубинський); Вгорі **спинися**, **осяй** мій край і **розлетися** дощами судними над ним (О.Олесь)

речення	особа	число		стан			час		
<i>ООР</i>	1	одн.	множ.	дійсн.		наказ.		тепер.	майб.
<i>ООР</i>	2	одн.	множ.	дійсн.		наказ.		тепер.	майб.
<i>Двоскладне неповне</i>	3	одн.		дійсн.	умовн.	наказ.		тепер.	майб.
		одн.		дійсн.	умовн.	наказ.	мин.		

НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

НОР позначають значення дії, процесуального стану, пов'язаних з неозначеним суб'єктом. Виражають повідомлення про узвичаєну, нормативну для певних ситуацій дію. NOR застосовують для повідомлення про типову ситуацію реалізації дії, для зосередження уваги на дії без потреби називати її виконавця, свідомого підкреслення широкого кола невідомих виконавців

3 особа множини теперішнього і минулого часу

або

у формі множини минулого часу й умовного способу

Ніколи **не бачили** в слободі такого бучного весілля (*А.Шиян*); Тепер із черепа **роблять** коробку, колись хоч **робили** із черепа чашу (*Л.Костенко*); Як **гукають**, так і **одгукаються**, як **зовуть**, так і **обзиваються** (*Н. тв.*); Замок **вішають** не від злодіїв, а від чесних людей (*Н. тв.*); Тут **продають** квитки на концерт; Молодих акторів усюди **зустрічали** радісно і гостинно

речення	особа	число		стан			час		
			множ.				мин.	тепер.	
НОР (табл. № 9.4)	3						мин.	тепер.	
					умовн.		мин.		

УЗАГАЛЬНЕНО-ОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

УОР є односкладним реченням, в яких суб'єкт дії мислиться узагальнено без певних часових і просторових обмежень, а отже речення може стосуватися однаковою мірою будь-якої особи. Узагальнено-особового значення можуть набувати дії самого мовця, повторювані в минулому

2 особа однини теперішнього та майбутнього часу дійсного і наказового способу,
1 і 3 особи множини теперішнього та майбутнього часу дійсного способу,
3 особа однини теперішнього і майбутнього часу

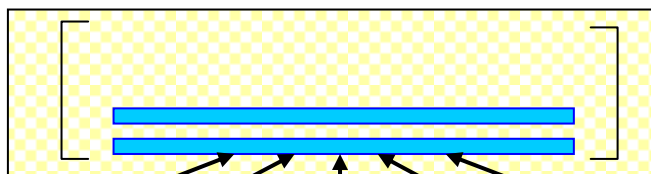
Людині **бійся** душу ошукать, бо в цьому **схибиш**, та уже навіки (*Л.Костенко*); Головою муру **не проб'єш**; **Судять** не по словах, а по ділах (*Н. тв.*); **Ідеш** отак у доброму козарським товаристві і **бачиш**, ідучи, й вечірнє небо, і ясну зорю, і її з грабельками на округлому дівочому плечі (*О.Довженко*); Що було **набігаєшся, нагуляєшся** з хлопцями по тих горах, по тих долинах!.. (*І.Нечуй-Левицький*); **Сидить, надувається**, три дні в чоботи **взувається** (*Н. тв.*); **Мислю**, отже **існую** (*Р.Декарт*); **Шукайте і знайдете** (*Новий Заповіт*)

речення	особа	число		стан			час	
		одн.	множ.	дійсн.	наказ.	тепер.	майб.	
УОР (табл. № 9.5)	2	одн.		дійсн.		наказ.	тепер.	майб.
	1, 2		множ.	дійсн.			тепер.	майб.
	3	одн.					тепер.	майб.

БЕЗОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

БОР є односкладним реченням, головний член якого позначає процес або стан, що мислиться незалежно від виконавця чи носія ознаки. Головний член БОР взагалі не передбачає існування будь-якого виконавця

Дієслівні форми на *-но, -то*

Заперечні слова (дієсл. *бути* з часткою *не*, слово *немає* **або** іменник із запереченням)

Предикативні слова (категорія стану типу *добре, важко, холодно, гріх, жаль* і под.)

Особове дієслово у безособовому значенні (форма 3 ос. одн., **або** форма сер. роду)

Безособові дієслова (3 ос. одн. тепер. / майб. часу **або** форма сер. роду одн. мин.)

Підібрано до рей і **збито** паруси (Ю.Яновський); Уже **не видно** ні лиця, ні засмаглих рук бійця (А.Малишко); Тут **було тихо** й **безлюдно** (Гр.Тютюнник); **Пахне** в'ялою травою, квітами (О.Довженко); Швидко **розвиднілося** (Ю.Бедзик); Та **не судилося** Марії вберегти дітей (О.Довженко); Такого видовища ще **не було** (Яків Баш.); Біля афінських стін сьогодні **немає** ворогів (Ю.Мушкетик); **Ні хатини, ні родини...** (Т.Шевченко)

ШПОРА: Головний член **БОР**, виражений предикативним прислівником + інфінітивом, треба відрізнити від підмета та присудка-прислівника у двоскладному реченні. У **БОР** предикативний прислівник типу *холодно, боляче, важко* тощо стоїть **перед** інфінітивом і утворює з ним один складений головний член речення. У двоскладному реченні спочатку йде інфінітив, а за ним предикативний прислівник.

Порівняйте: Як **важко** перші кроки **йти**! (БОР)

Згори **бігти** набагато **легше**. **Терпіти** біль вже **було несила**

ІНФІНІТИВНІ РЕЧЕННЯ

ІР є односкладне речення, головний член якого виражений синтаксично незалежним інфінітивом

Розповідні речення із значенням простого ствердження чи заперечення дії, її неминучості, можливості чи неможливості:

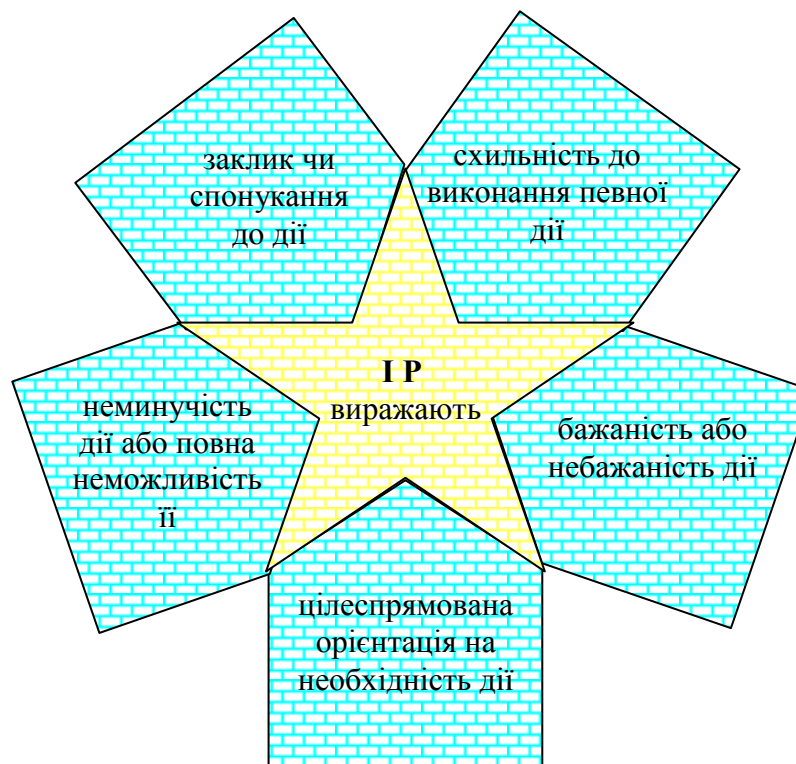
*Сонця злиток, і правду, й гнів – тобі **нести*** (А.Малишко)

Питальні речення

*Як **научить** байдужих почувати?*
(Леся Українка)

Спонукальні речення, що виражають пораду, побажання, пропозицію, прохання, наказ, заклик і т.д.:

***Одібрать** землю!* (М.Коцюбинський)

Речення, що виражають реальну чи нереальну дію, бажаність чи небажаність дії, її доцільність:

*Назавжди **б викреслити** війну з життя людини!* (Іван Ле)

Спрямувати всю свідомість на хороше в людях (О.Довженко); Старому – **тліть**, новому – **процвісти** (М.Рильський); Ех, десяток-другий би **з плечей скинути** (А.Головка); Всім **розійтись!** **Гасити** зараз свічі! (І.Кочерга); Вам би тільки **відпочивати** і нічого **не робити**...

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПРИСУДКІВ У ОДНОСКЛАДНИХ ПРОСТИХ РЕЧЕННЯХ

речення	особа	число		стан			час		
<i>ООР</i> (табл. № 9.4)	1	одн.	множ.	дійсн.		наказ.		тепер.	майб.
	2	одн.	множ.	дійсн.		наказ.		тепер.	майб.
<i>НОР</i> (табл. № 9.4)	3		множ.				мин.	тепер.	
					умовн.		мин.		
<i>УОР</i> (табл. № 9.5)	2	одн.		дійсн.		наказ.		тепер.	майб.
	1, 2		множ.	дійсн.				тепер.	майб.
	3	одн.						тепер.	майб.
<i>БОР</i> (табл. № 9.6)	3	одн.						тепер.	майб.
<i>ІР</i> (табл. № 9.7)	інфінітив								

ОПР З ГОЛОВНИМ ЧЛЕНОМ ПІДМЕТОМ

НОМІНАТИВНІ (НАЗИВНІ) РЕЧЕННЯ

НР (називними) є односкладні речення, в яких стверджується наявність, існування у реальній дійсності предмета або предметно представленого явища, дії, стану, названих головним членом, вираженим іменником у Н.в.

Підмет – іменник у Н.в

НЕПОШИРЕНІ

СТРУКТУРА НР

ПОШИРЕНІ

прикметник + іменник

Відступ. Зустріч. Розмова...
(О.Довженко)

Тривожних коней храп. Людей тяжкі колони
(М.Бажан)
але
Важкі й богопротивні Сократові слова; Древні й гуманні афінські закони; Суворий Максим і завзятий
(З тв. Ю.Мушкетика)

ШПОРА: Частина іменників не утворюють номінативних речень, оскільки не мають буттєвого значення. Це, зокрема, абстрактні і збірні іменники. З цієї ж причини НР не бувають заперечними, вони тільки стверджувальні.
Додатків і обставин у НР не буває, бо названі другорядні члени речення входять до групи присудка, якого немає і бути не може в НР

іменник + прикметник

Двоскладне при логічному наголошенні (інверсії) на прикметник

ВОКАТИВНІ РЕЧЕННЯ (В Р) та ГЕНІТИВНІ РЕЧЕННЯ (Г Р) *

ВР називають речення-звертання, в яких передається те чи те почуття, волевиявлення (радість, страх, прохання, заборона тощо). Саме ці додаткові значення та відповідна інтонація дають змогу розглядати ВР як окремий тип ОПР і протиставляти їх звичайним звертанням, що входять до структури ДПР чи ОПР

ГР називають речення, які служать для повідомлення про наявність або відсутність певного предмета (предметів) у великій кількості або ж інтенсивність вияву опредмечених дій, процесів чи станів. Головний член такого речення виражений формою Р.в. іменника

Речення, які називають адресата мовлення з метою привернути його увагу

Збоку, з гущавини саду, її зупиняє сторожкий, стримано-вкрадливий голос: –**Лукіє!**

(*О.Гончар*)

Речення з виразною функцією спонукання

Дівчина кидається до батька і повисає на зброї з криком: –

Батьку! (*О.Довженко*)

Речення, що виражають емоційні реакції мовця на дії чи слова співрозмовника

– **Югино!** – задихаючись, дивиться на задумане обличчя і нічого від хвилювання не може сказати (*М.Стельмах*)

Стверджувальні (іменник формі Р.в. однини або множини)

Птахів! Садів!

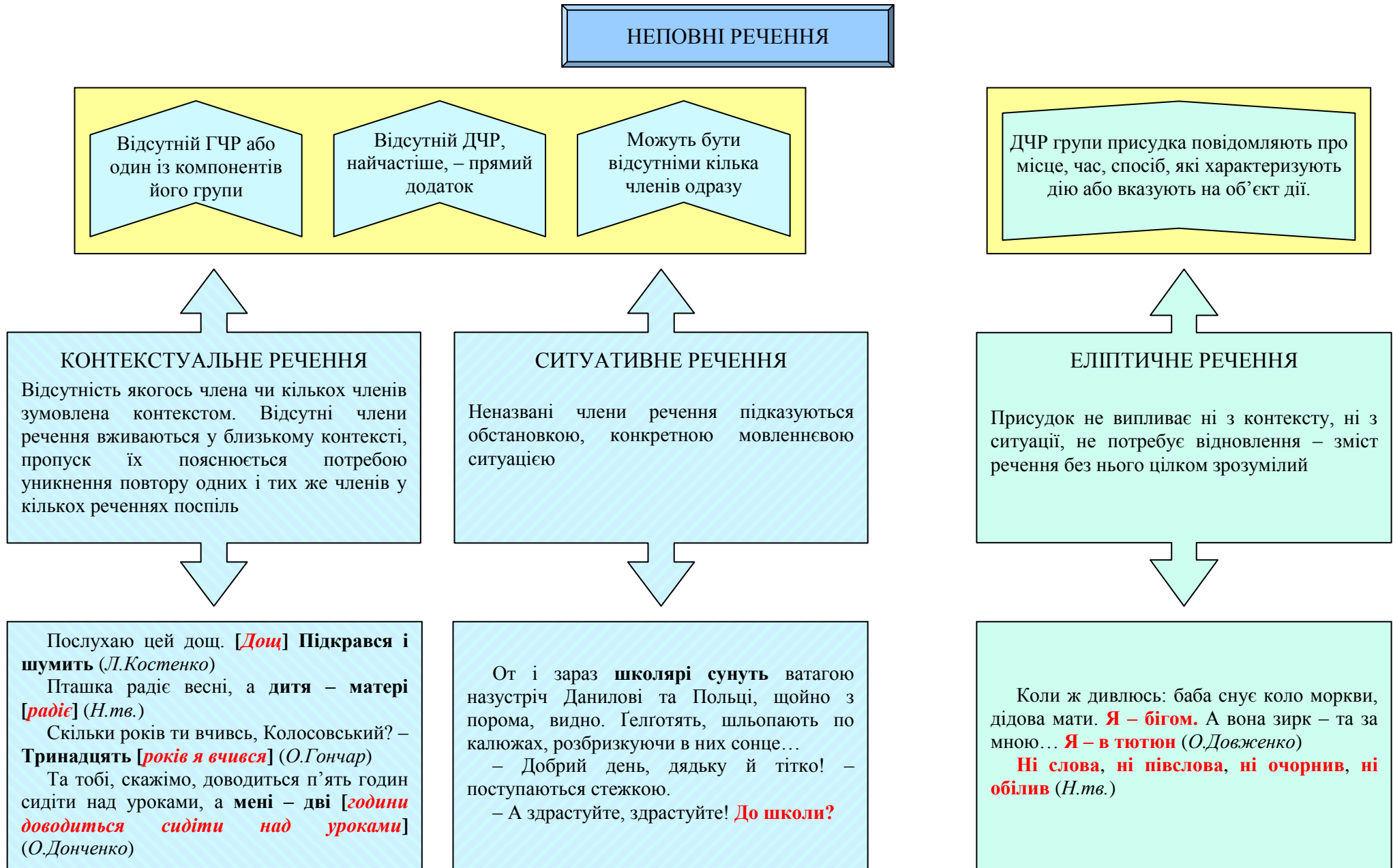
Хвилювань! Зустрічей! Турбот!

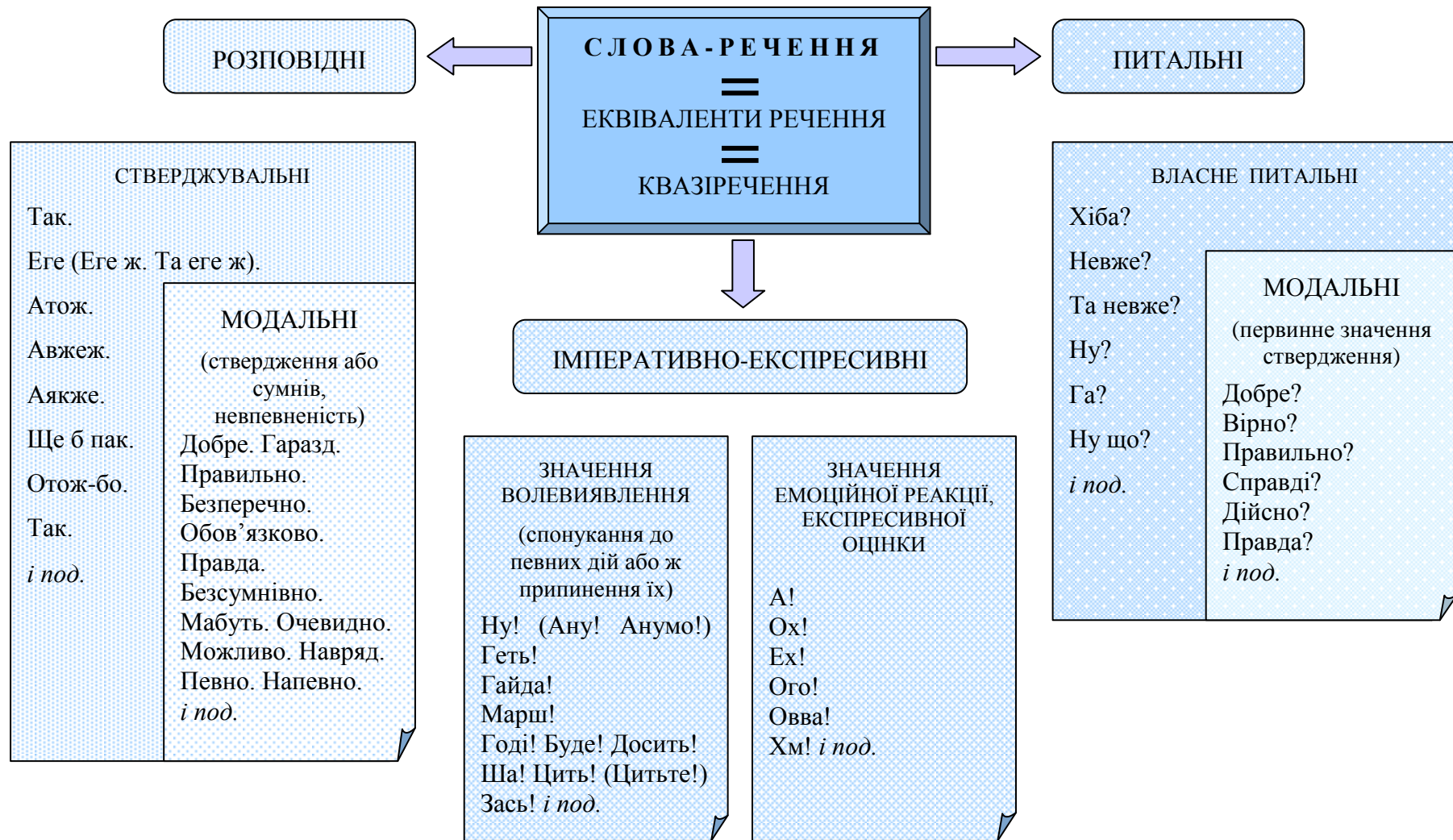
Заперечні передають також наказ, заборону мають обов'язковий компонент – частку ні).

Ні меду, ні ласки, ні пристані тихої (*А.Малишко*)

Ні краплини дощу за місяць!

Стояти! **Ні кроку!**

СЛОВНИК

Еквівалент [від *aequivalens (aequivalentis)* рівноцінний] – 1) Рівноцінне, рівносильне, рівнозначне; предмет або кількість, що відповідає іншим предметам або кількостям, може замінювати або виражати їх. 2) Товар, що виражає вартість інших товарів, на які він обмінюється.

Квазі... (від лат. *quasi* – ніби, майже, немовби) – у складних словах означає “ніби”, “позірний”, “несправжній”, “фальшивий”.

Імперативний (від лат. *imperativus*) – владний, наказовий (**імператив** – наказовий спосіб дієслова)

Експресивний (франц. *expressif*, від лат. *expressus* – виразний, випуклий) – виразний, наділений експресією (**експресія** – виразне, підкреслене виявлення почуттів, переживань)

УСКЛАДНЕНЕ ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

Однорідні члени речення
(ОЧР)

Отак собі гарненько сам **посиджу**, із молодим дубком **погомою**, **Позичу** в хмар вечірнього вогню Та **привітаю** прохолоду свіжу
(А.Малишко)

Відокремлені члени речення
(ВЧР)

Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, **налитої зеленим хлібом**
(М.Коцюбинський)

Звертання
(Зв.)

Вставлені синтаксичні
конструкції
(ВлСК)

У кінці першої декади червня Шевченко під'їхав до Києва з боку Броварів – **поштова станція Бровари була останньою на шляху до адміністративного центру його рідної Київщини** (П.Жур)

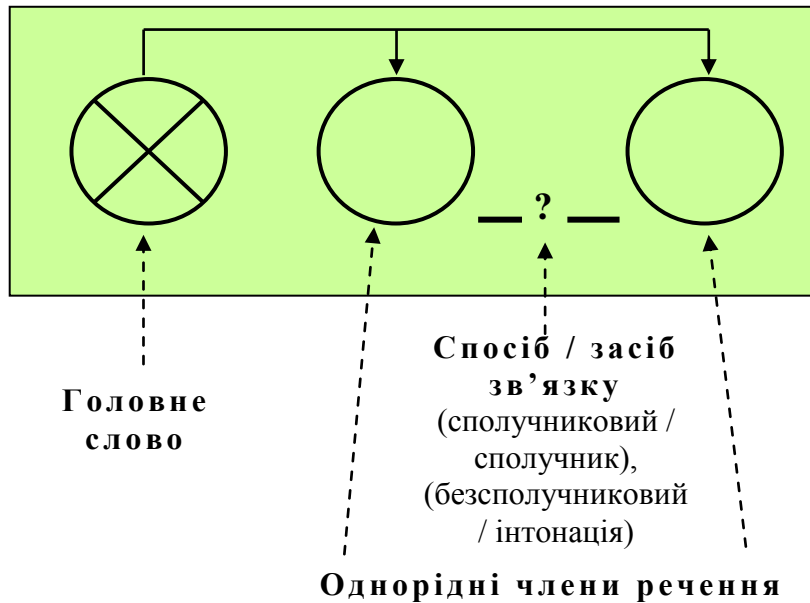
Вставні синтаксичні
конструкції
(ВСК)

Дзижчали кулі, іноді подзенькуючи, **мабуть**, обчиюсь лопату. (А.Малишко)

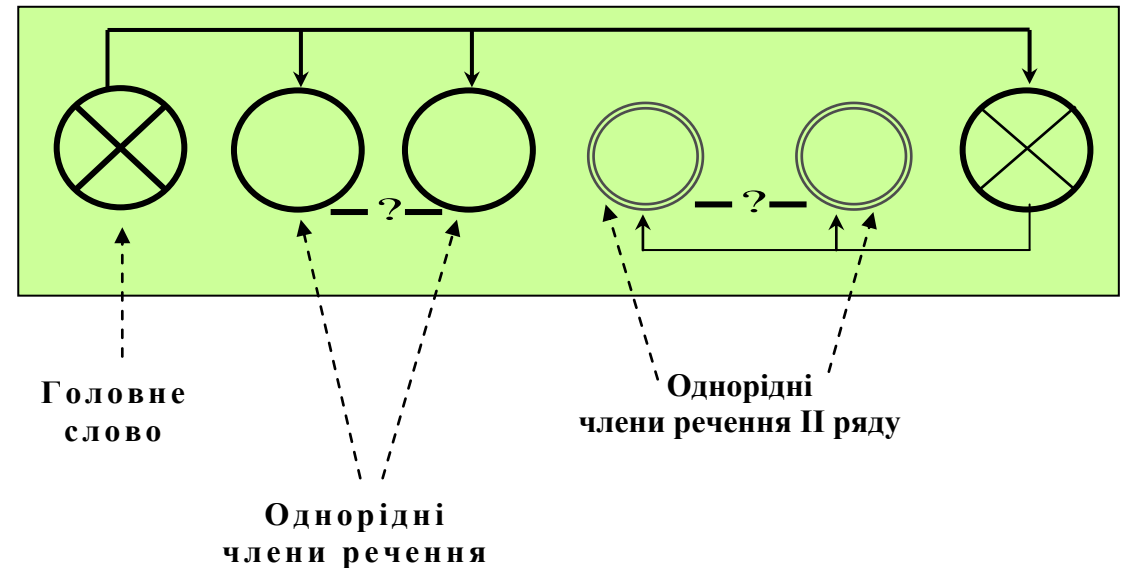
Вона вас любила, **рожевії квіти**, і про вашу долю любила співать (Т.Шевченко)

ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Рівноправні, граматично незалежні одне від одного слова, які у реченні залежать від одного й того ж слова, відповідають на одне й те ж питання, виконують однакову синтаксичну роль, називаються **однорідними членами речення**

Сійте розумне, безсмертне і людяне (М.Некрасов)

В Шевченковім залізнім слові, під грізним Гоголя пером нам хвилі гомонять дніпрові, гаї й лани понад Дніпром (М.Рильський)

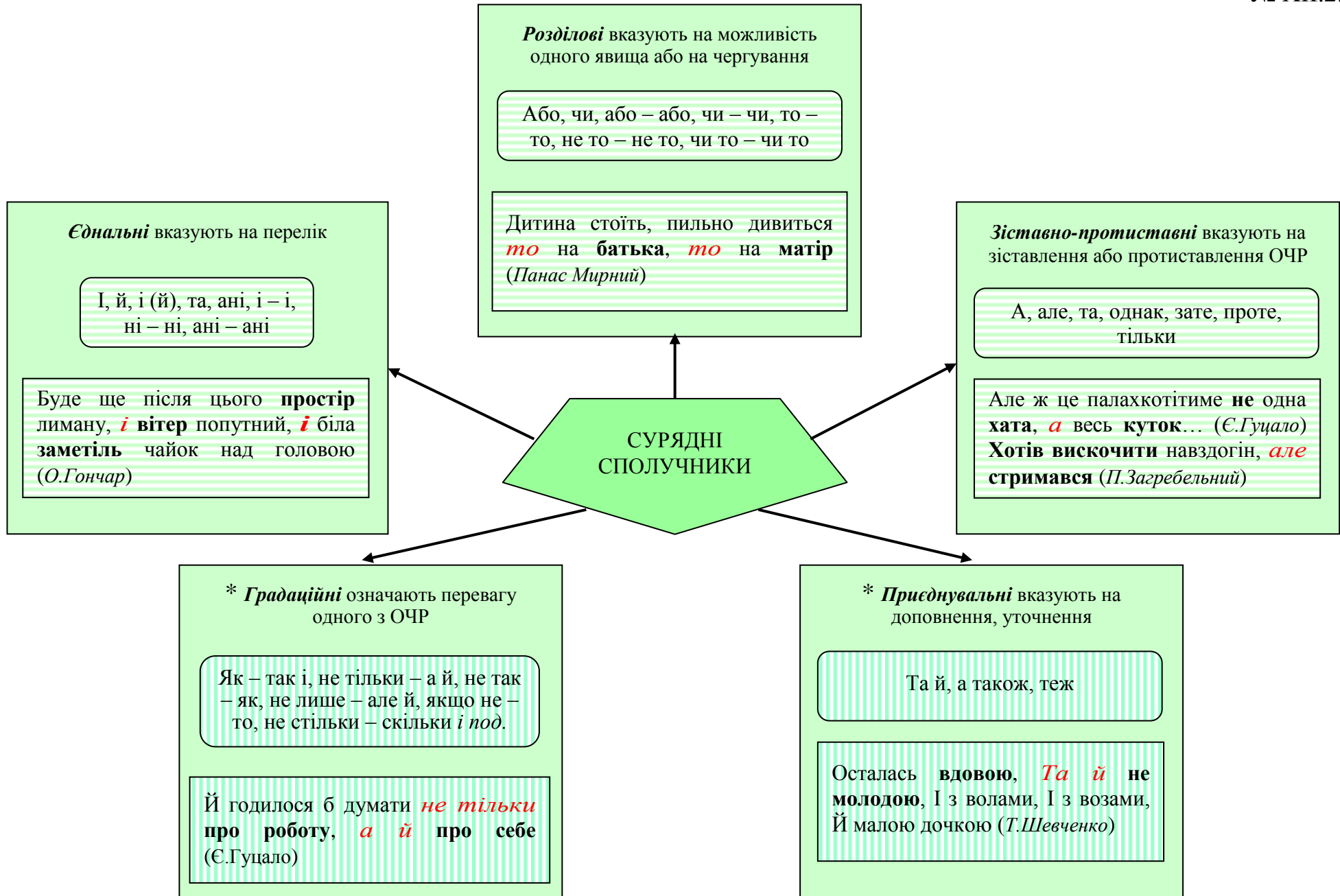
* **Відкритий ряд ОЧР:** можливе продовження ряду
Привіз *мед, паляницю і яблука* [груші, сливи, виноград...]

* **Закритий ряд ОЧР:** неможливе продовження ряду
Мельхіорове літо, день *ясний*, а *не мій*. (Л.Костенко)

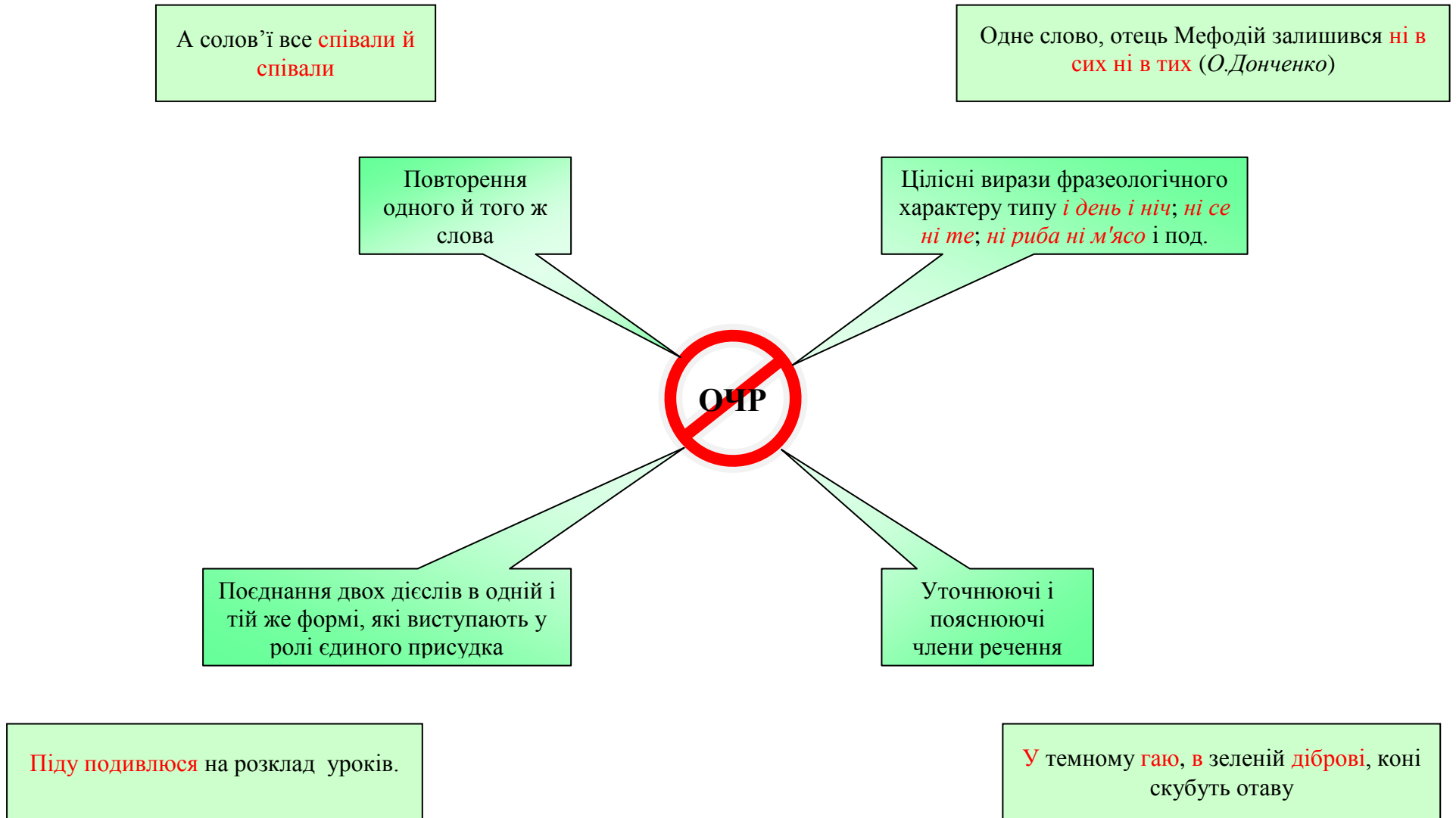
ХАРАКТЕРИСТИКА ОДНОРІДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

Підмет	Вода і птах мовби заспокоювали (<i>О.Гончар</i>)
Присудок	День був ясний, сонячний та теплий (<i>І.Нечуй-Левицький</i>)
Додаток	Голос її окликався гнівом, докорою, огидою (<i>Панас Мирний</i>)
Означення	Рама переломилась і вхлюпла в сіре, хмаристе небо (<i>В.Дрозд</i>)
Обставина	Осадчий прорубував свіжу траншею, земля під його бульдозером скреготнула різко, металево (<i>О.Гончар</i>)
ОЧР I ряду	Ніч темна людей всіх потомлених скрила під чорні, широкії крила (<i>Леся Українка</i>)
ОЧР II ряду	Світло хвилями лється з неба, сповнює повітря, несито пожира тіні на землі, заганя їх під дерева, кущі, у гущавину (<i>М.Коцюбинський</i>)
Відкритий ряд (допускає продовження)	Любив дід гарну бесіду й добре слово (<i>О.Довженко</i>)
Закритий ряд (не допускає продовження)	Мельхіорове літо, день ясний, а не мій (<i>Л.Костенко</i>)
Непоширені	Привіз бджолиний мед, паляницю, яблука (<i>В.Сухомлинський</i>)
Поширені	На столі з-під рушника виглядає житній хліб, дерев'яна сільничка... (<i>С.Васильченко</i>)
Однакове морфологічне вираження	Він приїхав благополучно, розшукав університет і заходився добиватися у двері (<i>Григорій Тютюнник</i>)
Різне морфологічне вираження	Машина старенька , зате дешево дісталась мені (<i>В.Дрозд</i>)
Спосіб зв'язку: сполучниковий	І Шевченко, і Пушкін, і думний Шекспір у симфонію людства вплели голоси (<i>А.Малишко</i>) (засіб зв'язку – <i>тут</i> : повторюваний єднальний сполучник і)
Спосіб зв'язку: безсполучниковий	Я побачив у Львові Шашкевича очі , Кривоносові плечі , Франкове чоло (<i>В.Симоненко</i>) (засіб зв'язку – інтонація переліку)
Спосіб зв'язку: мішаний	Тут і королевий цвіт, і кручені паничі, чорнобривці, майори, нечесані панни, царська борідка (<i>С.Васильченко</i>) (засоби зв'язку – <i>тут</i> : повторюваний єднальний сполучник і та інтонація переліку)

* Види сурядних сполучників, які за програмою загальноосвітньої школи не вивчають. Для класів з поглибленим вивченням української

ОДНОРІДНІ ОЗНАЧЕННЯ

Указують на споріднені ознаки одного предмета

Лунає *спокійна* й *величава* музика.
Настане *душне, гаряче* літо. (І. Нечуй-
Левицький)

Становлять ряд позитивних (негативних) ознак

На *товстих, вивернутих* губах філософа
блукала посмішка. (Ю. Мушкетик)
Писарчук важко зсунув *густі, кошлаті*
брови. (О. Десняк)

Два означення

(непоширене + поширене)

Борис сів за стіл у *великому, набитому*
книжками кабінеті. . . (П. Загребельний)
. . . Жилаві воли. . . піднімали з криниць
важкі, шиті з шкіри коші з сировицею у
кадовби. (Р. Федорів)

Характеризують предмети з одного боку

(за кольором, розміром, смаком,
температурою і под.)

Великі й *маленькі* будиночки. *Голубим,*
сріблястим блиском виграє Псьол.
(І. Цюпа)

Означення-епітети

Яскраве, веселе багаття воркує в печі.
Пролітав буйний вітер в пустині, по
безкрайому, мертвому полі. (Леся Українка)

Два означення виражають вияв зовнішньої та внутрішньої ознак

Сократ говорив *рівним, спокійним*
голосом (Ю. Мушкетик)
Горнулася в клубок *чорна* і *страшна*
лють на хазяїв. (О. Десняк)

Підсилюють, пояснюють одне одного

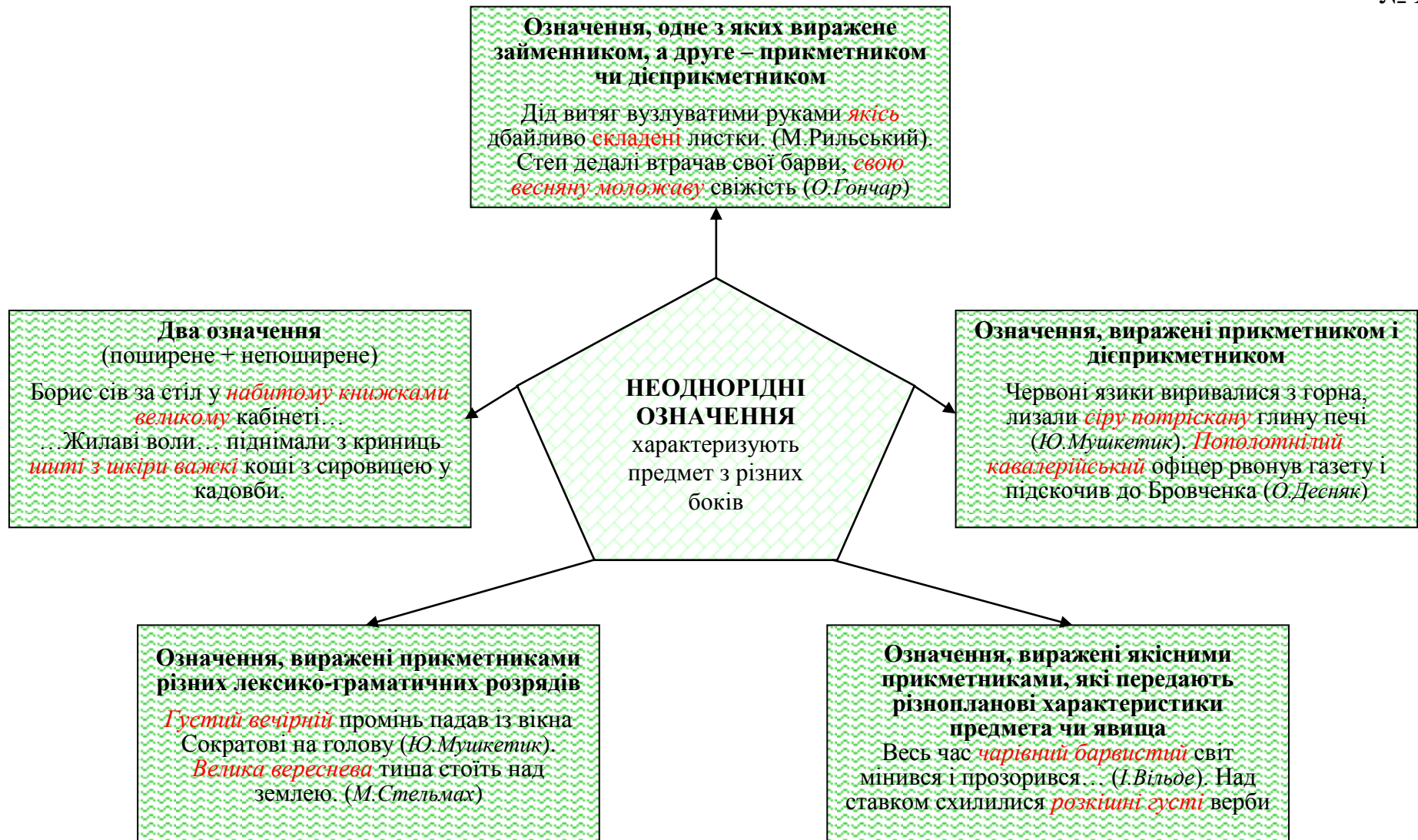
Надхмарні, космічні висоти підкорила
людина.
Звичка стає *другою, невіддільною*
сутністю. (В. Каротич)

Пов'язані відношенням причини й наслідку

Зачарування найвище *організованою,*
розумної техніки впливало на нього.
(В. Собко). *Найдавнішими* і *простішими*
способами обробки дерева в Україні були
випалювання, видовбування та
вирізування. (В. Горленко)

Кілька узгоджених означень після означуваного слова

Барвляться у веселому танці *метелики*
білі, салатіві й *голубенькі*. (М. Яценко).
Любно цю *тишу* *мрійну, вечорову*, коли
виходить місяць у діброву (І. Нехода)

Звичайні, буденні слова зійдуть ось на цьому камені (Ю.Мушкетик). Означення є однорідними. Вони сприймаються як такі, що підсилюють одне одного, між ними робиться пауза.

Звичайні буденні слова зійдуть ось на цьому камені. Означення неоднорідні, бо характеризують предмет з різних боків. Пауза між ними не робиться.

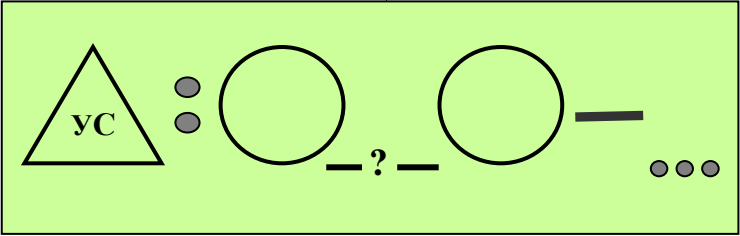
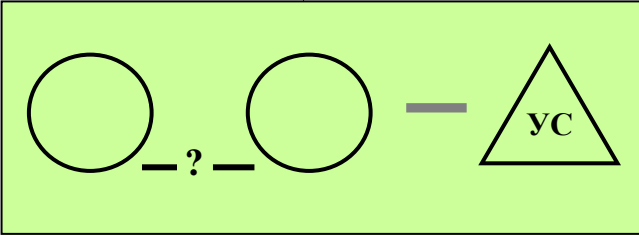
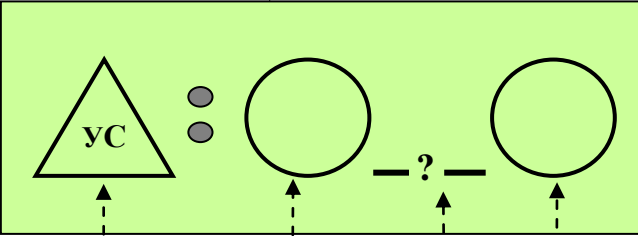
УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНІ СЛОВА

Слово, що виражає загальне значення однорідних членів речення і відноситься до них як родове поняття до видового, ціле – до частини. УС належать до тих же членів речення, що й однорідні, і

У щастя людського *два рівних є крила*:
троянди й виноград, красиве і корисне.
 (М.Рильський)

Луки, гори, пишні сади – все зелене й
 принишкле. (О.Гончар)

Все навколо: *дерева, птахи, люди* –
 сповнене весняної пружної, нестримної
 сили (В.Собко)

Узагальнювальне слово

Однорідні члени речення

Спосіб / засіб зв'язку

Підсилюючі слова

Пояснювальні слова

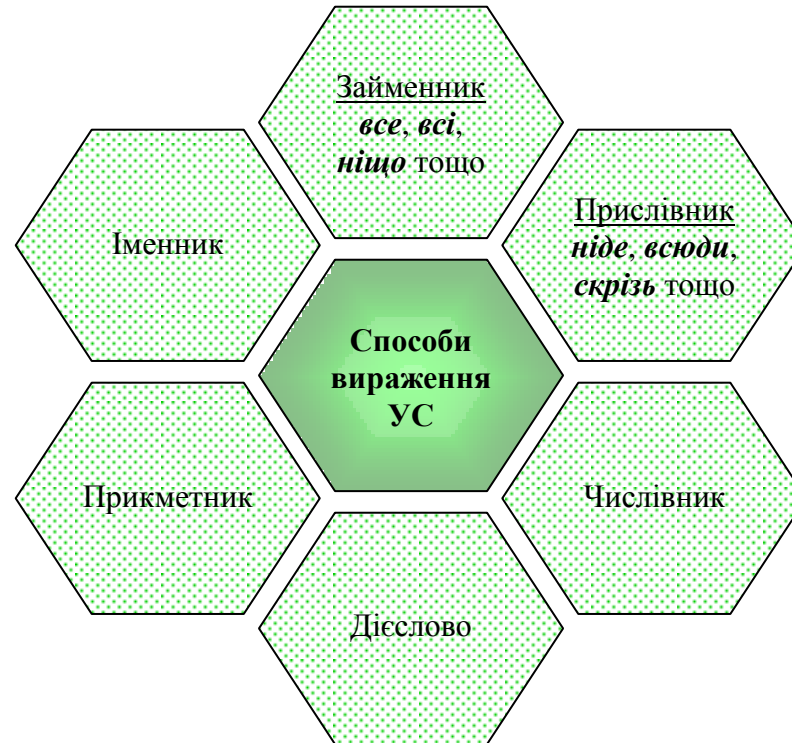
Лози, висип, кручі, ліс – **все** блищить і сяє на сонці. (О.Довженко).
Ніщо не переможе мій народ: ні **орди**, ні **смерчі**, ні **злоба** заброд.

Озеро кишіло **хижаками**: окунем, щукою, судаком. (В.Сабунаєв).
 Чоботарі і теслі, й хлібороби – мій добрий **рід** і **родовід**. (А.Малишко)

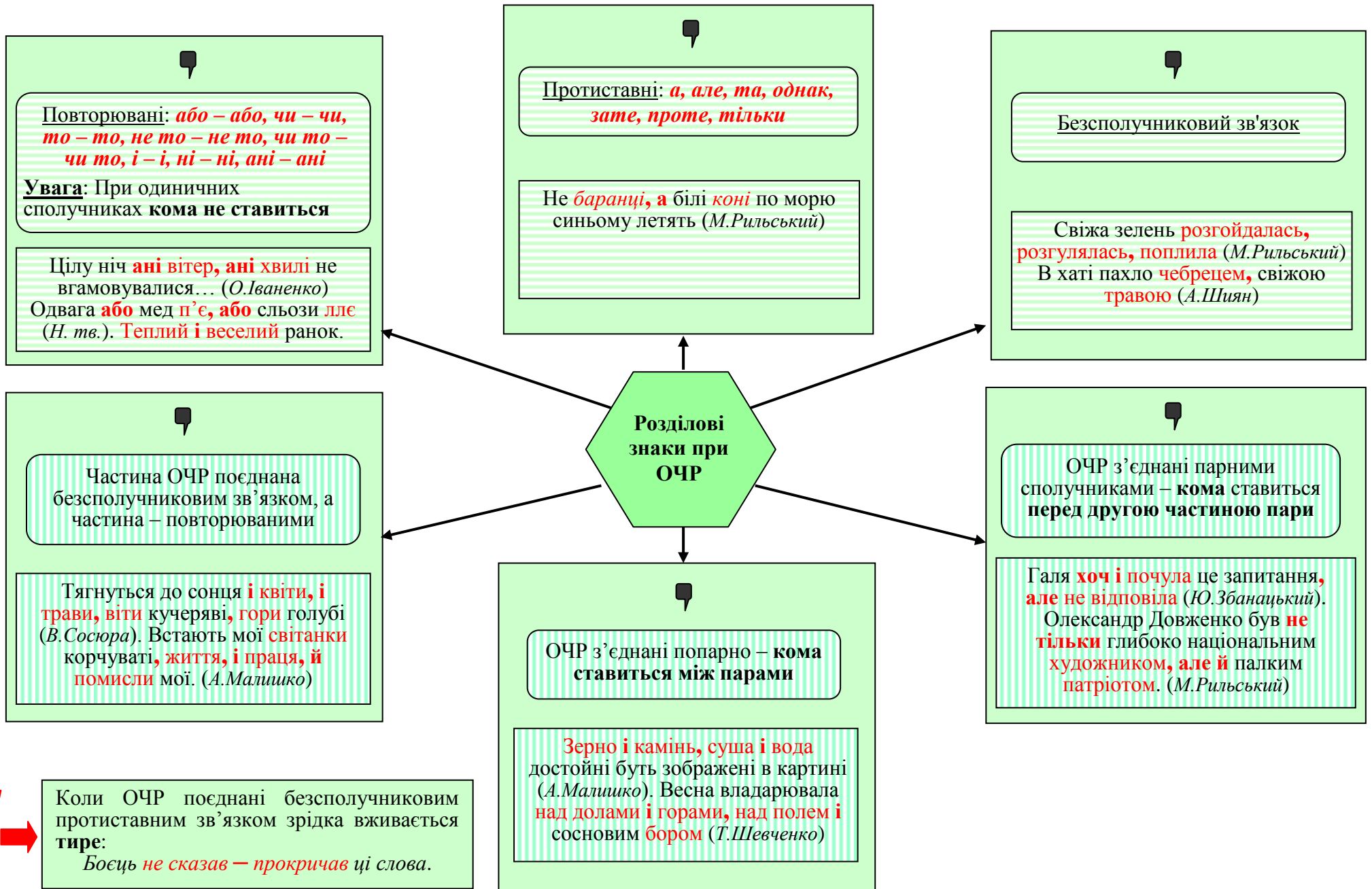
Скрізь червоно: на небі, на узгір'ях і на горі. (Марко Вовчок). Панський дух витав **скрізь** і **всюди**: і в городі, і в повіті, і в губернії. (Панас Мирний)

Колір рибок і хвостів буває **найрізноманітніший**: червоний, оранжевий, рожевий, фіолетовий, білий, чорний (В.Сабунаєв)

Взаємна щира дружба збагатила їх **обох**: і Федоренка, і Довгополюка. (Д.Бедзик). Заздрість, Брехня, Лінощі – **трос** завітало у господу:

Іван коло худоби **порається**: скотові й вівцям **підкидає** в ясла просяної або гречаної соломи, двічі на день до водопою **гонить**, сам **вичищає** двічі на тиждень загороду. (Панас Мирний)

Не опускаються прийменники, якщо ОЧР поєднані повторюваними, а також подвійними та протиставними сполучниками:

Скрізь червоно: **на** небі, **і на** узгір'ях, **і на** горі. (Марко Вовчок)

Було нестерпна задуха **як у** приміщенні, **так і на** вулиці.

Зустріч відбудеться не **в** Будинку культури, **а в** школі.

Різні прийменники вживаються перед кожним ОЧР:

А **над** Києвом сяють уночі вогні, **на** землі і **у** небі. (І.Цюпа)

Прийменники повторюються перед ОЧР, які вживаються з повторюваною заперечною часткою **НЕ**:

Не в очах, **не в** молодих юнких **плечах** осмута тіла (А.Малишко)

Прийменники при ОЧР можуть повторюватися перед кожним із них:

І квіти, і зорі, й зелені віти провадять розмови кохані **про** вічну **силу** весни на сім світі, **про чари** потужні весняні (Леся Українка)

При поширених ОЧР однакові прийменники здебільшого повторюються:

Юркевич стежить **за** рівним красивим **бігом** коня, **за** його вигнутою гривастою **шиєю**, **за** широким...вичесаним до блиску **крупом**. (Д.Бедзик)

Однакові прийменники перед ОЧР можуть опускатися, залишається прийменник тільки перед першим із ОЧР:

...всі дивилися завороженими очима **на** блискучі **важелі**, [**на**] голубі **екрани**, [**на**] широкі **пульти** (Ю.Бедзик)

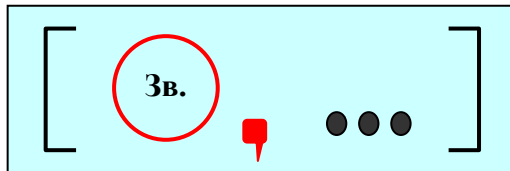
Прийменники при ОЧР з розділовими сполучниками можуть як опускатися, так і повторюватися:

Улітку ми поїдемо на екскурсію **до** Києва або **до** Харкова. / Улітку ми поїдемо на екскурсію **до** Києва або **до** Харкова.

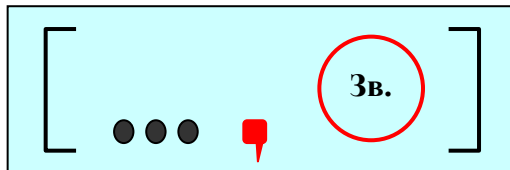

РЕЧЕННЯ ІЗ ЗВЕРТАННЯМИ

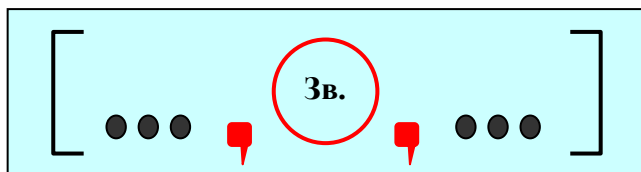
Звертання – це слово або група слів, що називають особи, рідше – персоніфіковані предмети, до яких звернена мова. Звертання найчастіше буває виражене у кличному відмінку, рідше – у називному, а у формі множини – тільки у називному відмінку. Інколи у ролі звертання виступають слова інших частин мови, вжиті у значенні іменника.

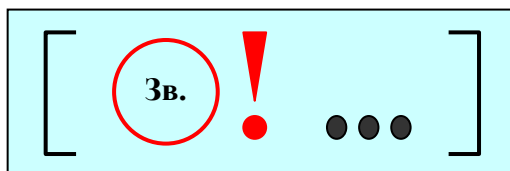
Прекрасна донно, не зважайте на милі усмішки й слова. (О.Ольжич).
Земле рідна, в бурях і потоках возвелич нас і не осуди! (А.Малишко).
Надіє, не гасни, ще трохи в душі побрини. (Л.Забашта)

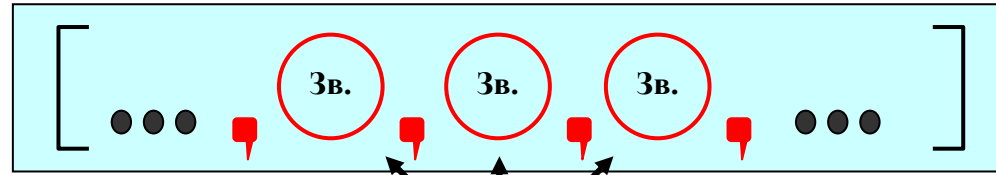
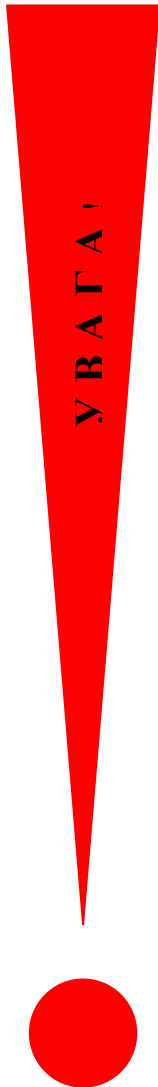
Привіт, уклін низький вам, **пані**. (Олександр Олесь).
 Куди ж мене зовеш, **брунатна бджілко**? (В.Стус).
 Спасибі вам, **двори і явори**. (Л.Костенко)

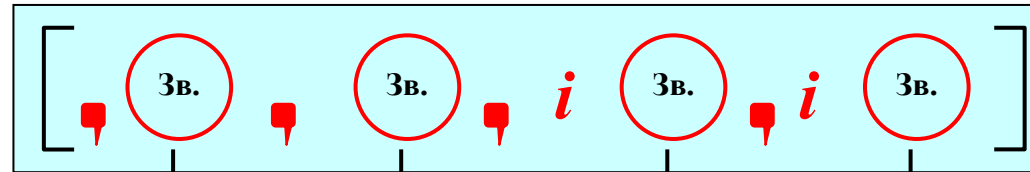
Гуркочи у долину мою, **світе**, хвилями прадавнього Дніпра. (В.Симоненко).
 Пий, **козаче**, сік землі поволі на колінах перед полем доли! (П.Перебийніс).
 Запалай, **мій вогнику крилатий**, полум'ям привітним і незлим. (А.Малишко)

Народе мій! Твоє буття зятяте в моїй крові зятято клекотить! (І.Драч).
Друзі кохані! І душу, і тіло даймо за край свій єдиний! (Б.Грінченко).
Пташко! Будь рада теплу і весні! (Олександр Олесь).

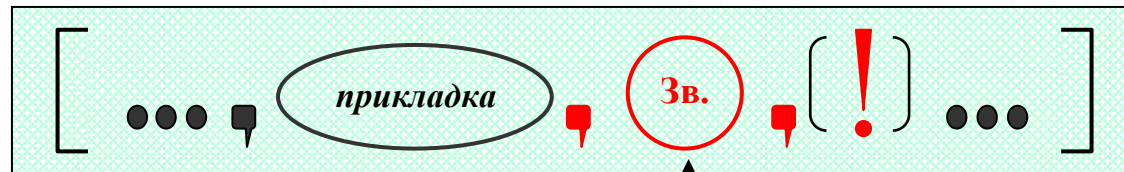

РІЗНІ ОБ'ЄКТИ ЗВЕРТАННЯ

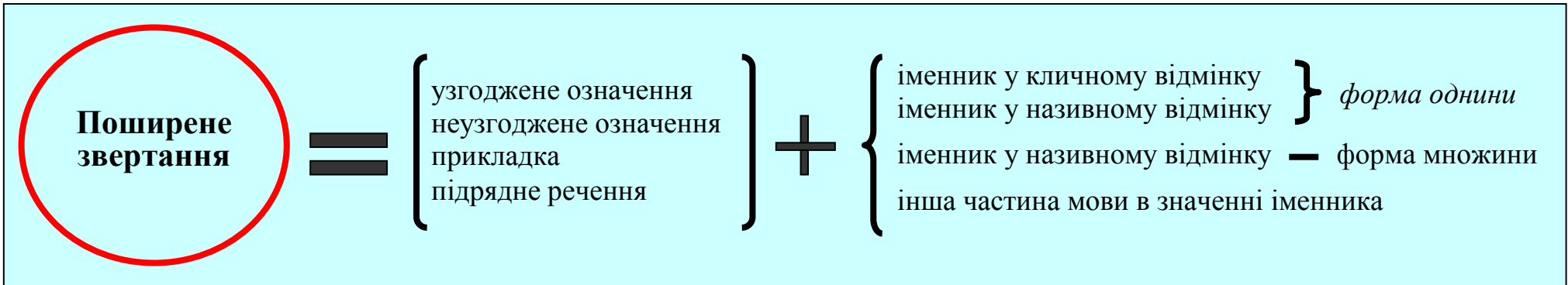

Прийми мою любов, **народе рідний, річко велика, і місяцю ясний, і берег мій чистий.** (О.Довженко)

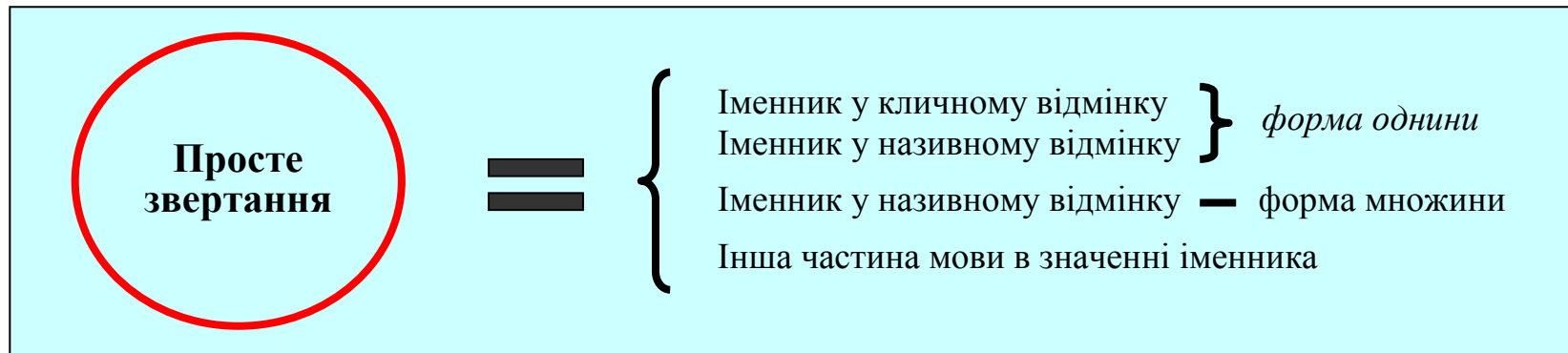
Привітай же, **моя ненько, моя Україно,** моїх діток нерозумних, як свою дитину. (Т.Шевченко)
Красо України, Подолля! Розкинулось мило, недбало! (Леся Українка)

ОДИН ОБ'ЄКТ ЗВЕРТАННЯ

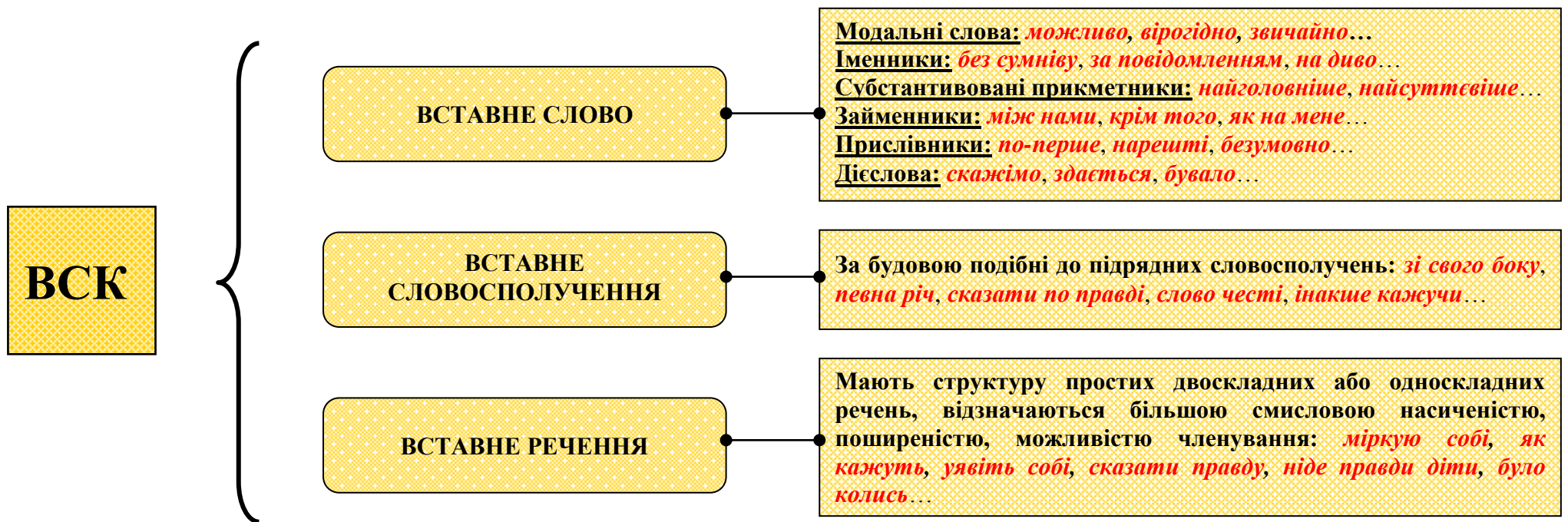
Ти, *хмарино у небі*, ти, *сестрице срібляста*, ти скажи, – біля тебе не проходило щастя? (А.Малишко)
 До тебе, *Україно, наша бездольная мати*, струна моя перша озветься. (Леся Українка)
 Той, *хто попереду*, зупинись! Підійди-но сюди, *в зеленому пальті!* *Шкарубкий, обпечений злобою зливом серця*, багровій, печі! (М.Бажан)

Ніч, не клич мене, не хочу! Ніжний день чарує очі. (В.Сосюра) *Молодосте*, не буваєш вдруге. (М.Самійленко)
 Я колись прийду до тебе знову, *луже-друже, річко гомінка!* (М.Руденко)
 Встаньмо, *люди!* Згуртуємось! Не вічність же спати! (В.Расвський)
 Гей, *на березі*, зачекайте нас!

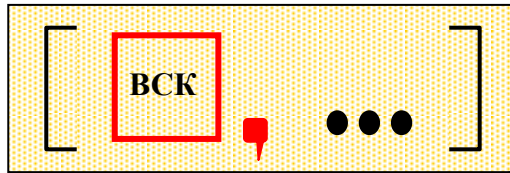
РЕЧЕННЯ ІЗ ВСТАВНИМИ СИНТАКСИЧНИМИ КОНСТРУКЦІЯМИ

Вставні слова, словосполучення, речення (вставна синтаксична конструкція – **ВСК**) – мовні одиниці, що виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і передають різні модальні значення (можливості, впевненості, вірогідності, сумніву тощо). **ВСК** можуть вступати у смислові зв'язки з реченням в цілому або з його окремими частинами

ВСТАВНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

Може, знову настане ще й для мене весела весна? (Лєся Українка)

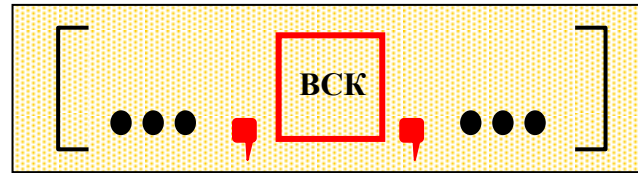
Справді, сонце встало і оглядало світ палаючим оком. (М.Коцюбинський)

Певна річ, народи мусять спілкуватися по доброму.

На його думку, ситуація набуває загрозового характеру. (Ю.Бедзик)

Як то кажуть, немає вороття в минуле.

Як ми вже знаємо, по дорозі з Харкова Гребінка зупинився у Кременчуці... (П.Жур)

А, **власне**, що я винна і кому? (Л.Костенко).

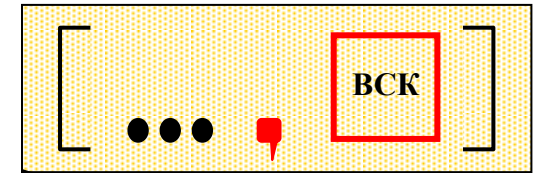
Сфер небесних музика повинна густо пречудово, тільки, **на лихо**, її слухати може не всяк. (В.Самійленко)

Ну, **словом кажучи**, до тих країв свою я душу із піснями вів. (А.Малишко)

Кімната, **за його свідченнями**, була розмальована кольоровими глинами. (П.Жур)

Якщо вже, **міркую собі**, ти вибрав для себе божка... навіщо ж плюндруєш, перекручуючи слова його на свій лад? (В.Дрозд)

Біда біду, **як кажуть**, перебуде. (Л.Костенко)

Творити хочу я, **карамба!** (М.Рильський)

Вогонь багаття – великий, **нівроку!**

Радіти буду я за тебе, **певна річ...**

Тут у вас гарно, **одним словом.**

Дозвольте мені пройти, **будьте ласкаві!**

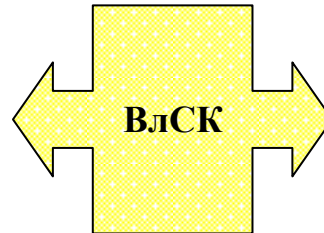
У мене не було думок поганих, **бачить Бог!**

ВСТАВЛЕНІ СЛОВА, СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ, РЕЧЕННЯ *

Вставлені слова, словосполучення, речення (вставлена синтаксична конструкція – **ВлСК**) – мовні одиниці, що містять додаткові, побіжні повідомлення, зауваження, які переривають основне висловлювання. Як правило, **ВлСК** пов'язана змістом з одним членом речення або з частиною речення і розміщується безпосередньо за ними.

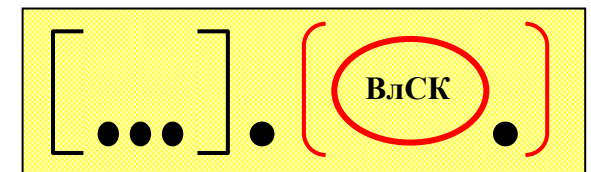
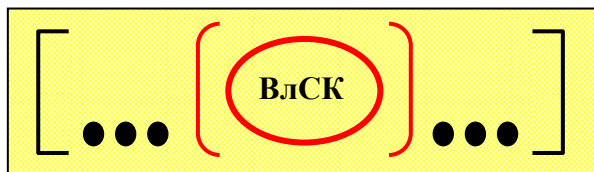
ВлСК мають значення пояснення, коментаря до логічного змісту речення: допомагають доповнити мовлене, уточнити характеристики і є засобом підкреслення тих чи тих фрагментів висловлювання

Як тільки заплющую очі – кімната **(вона тільки що стала моєю)** раптом щезає.
(М.Коцюбинський)

ВлСК є побіжними зауваженнями, асоціативними висловлюваннями, оцінками, виявами ставлення до явищ, експресії. Нерідко створюють враження непередбачених, спонтанних висловлювань

Раптом з даліни Почувся – **ніби увірвався** – Глибокий звук. (М.Рильський)

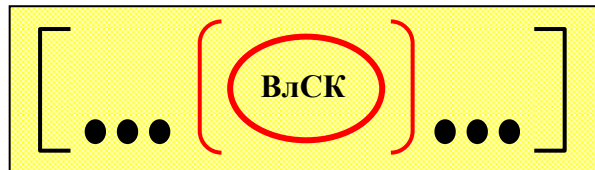

ВСТАВЛЕНІ СЛОВА, СЛОВСПОЛУЧЕННЯ, РЕЧЕННЯ *

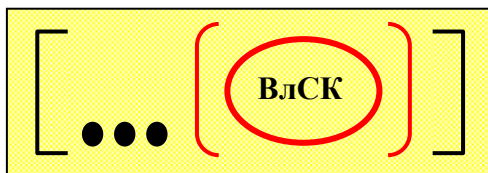
На письмі **ВлСК** звичайно виділяються дужками, тире (комами і тире)

Одного разу – **у Пилипівку то було** – надворі завірюха куйовдила, буря сумно вила у димар. (*Панас Мирний*). За рікою – **ой, димище!** – палить сонечко кострище. (*І.Жиленко*). Є люди на землі – **а то б не варто й жити**, – що крізь щоденний труд уміють і любити, і усміхатися, і мислити, й шукать... (*М.Рильський*). А в тій зоряній млі – **тільки сплющу очі** – пахнуть мої юні, мої перші фіалки. (*С.Васильченко*)

Прийшли люди до кравця (**це було в столиці**), щоб пошив їм жупана й довгі ногавиці. (*В.Самійленко*). І розцвіла (**о як її чекали!**) в ту ніч неопалима купина. (*Д.Шупта*). На берег (**це бува не часто**) Нептун із світою іде (*П.Перебийніс*). Ти купив собі віллу без крику (**той не дурень, хто добре мовчить**), але чуєш навколо музику: навіть мертво каміння кричить. (*Олександр Олесь*)

Десь на краю села лісок маленький ріс, а володіли ним два небагаті брати (**щось наче казкою війнуло в тишині, а може, казка та приснилася мені?**) (*М.Рильський*). Хай чужина комусь вбирає очі, нехай про неї навіть мріє хтось (**до переміни місць такі охочі всі ті, кому в житті не повелось**). (*Є.Плужник*). Жить – це сіяти. Сіяти – жити (**а врожаю доглянуть без нас**). (*Р.Лубківський*)

РЕЧЕННЯ З ВІДОКРЕМЛЕНИМИ ЧЛЕНАМИ

Відокремлення – смислове та інтонаційне виділення у реченні одиничного або поширеного головного чи другорядного члена, який набуває внаслідок цього більшої синтаксичної самостійності, особливого смислового навантаження та стилістичної виразності. Відокремлення застосовується для звернення уваги або пояснення, уточнення, конкретизації змісту додатка, означення (у т.ч. прикладки), обставини.

ВІДОКРЕМЛЕНІ
ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

За синтаксичним вираженням:

узгоджене означення
неузгоджене означення
прикладка
обставина
додаток

Земля, **живими соками багата**, Дніпру дарує воду не гірку. (*П.Перемийніс*)
Суворий Дант, **вигнанець флорентійський**, Встає із темряви часів середньовічних. (*Леся Українка*)
Мотоцикл, **підстрибуючи**, мчав по дорозі. (*О.Гончар*)
Окрім усього, Сократ не вельми шанує самого себе. (*Ю.Мушкетик*)

ПОЯСНЮВАЛЬНІ *
ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ
РЕЧЕННЯ

За синтаксичним вираженням:

підмет
присудок
означення
прикладка
обставина
додаток

Галери – **або „катирге” по-турецькому** – це величезні кораблі, що ходять на веслах.
Ви і людський пастух, **учитель себто**. (*В.Коломієць*)
Я бажаю поетові більшого росту, **тобто поширення і поглиблення тематики і нових досягнень у мові і формі**. (*М.Рильський*)

УТОЧНЮВАЛЬНІ *
ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ
РЕЧЕННЯ

За синтаксичним вираженням:

найчастіше – обставина
означення

А волошкам синім в полі, **серед трав**, я казки чудесні і легенди склав. (*Олександр Олесь*)
Колись, **давно**, були якісь гіганти. Тепер зручніші виміри – **пігмей**. (*Л.Костенко*)
Так і прийшов з тихенькою, **на губах**, пісенькою в село. (*Є.Гуцало*)

Додаткове смислове навантаження:

Як добрий фахівець, головний інженер заводу швидко завоював довір'я в колективі.

Дівчина на хвилину затрималась перед вітриною, **розглядаючи нові книжки** та под.

Порядок слів у реченні:

порушення звичного розташування слів сприяє відокремленню тих ДЧР, які потрапляють у нетипову для них позицію

Вкрай збентежений Демид мовчки вклонився. (В.Собко) // Демид, **вкрай збентежений**, мовчки вклонився

Ступінь поширеності члена речення:

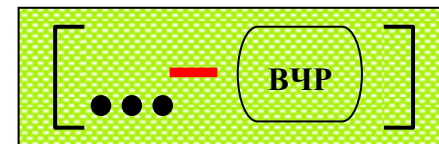
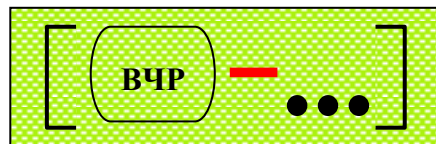
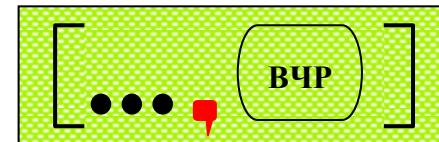
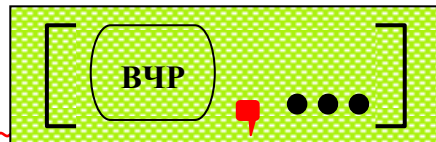
частіше відокремлюються поширені ДЧР; непоширені – відокремлюються рідше

Козак пішов **сумуючи** // Козак пішов, **сумуючи над безталанною долею своєю**.

Граматична не сполучуваність слів:

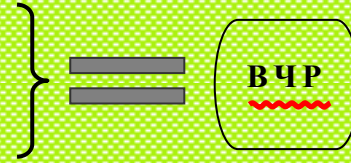
слова поєднуються лише за змістом (наприклад: УО + особовий займенник)

Йду в простори я, **чулий, тривожний**. (П.Тичина)
Високий, розлогий, він [дуб] багато бачив на своєму віку

ВІДОКРЕМЛЕННЯ УЗГОДЖЕНИХ ОЗНАЧЕНЬ

одиничний прикметник
одиничний дієприкметник
прикметниковий зворот
дієприкметниковий зворот
порівняльний зворот

УМОВИ ВІДОКРЕМЛЕННЯ

Якщо виражене зворотом і стоїть **після означуваного слова**:

Всихає дуб старий, пробитий вістрям грому. (О.Туманян)

Дубів статечних велетенські руки тримають світ, високий та ясний. (О.Довгий)

КОМА

Якщо виражене зворотом і стоїть **перед означуваним словом** (+ має додатковий відтінок значення умови або причини):

Покинута людьми на довгі дні, дорога помирає в бур'яні. (Д.Павличко).

Втомлений боротьбою зі скелями, Дніпро розправив та гладив тут свої збиті у водокрутні води... (А.Кащенко)

КОМА

Якщо поширені й непоширені ВЧР **віддалені від означуваного слова** іншими словами (найчастіше – присудком):

Наче зачарований велетень, стояв ліс... (Панас Мирний).

Занімілі під морозами, знов з узбіч бринять струмки. (А.Волощак)

КОМА, ТИРЕ

Якщо поширені й непоширені ВЧР **відносяться до пропущеного підмета**:

Покинуті, пов'ялії, простіть мені, конвалії! (О.Пархоменко).

Не впаду [я], придавлений журбою. (Л.Дмитерко)

КОМА

Якщо поширені й непоширені ВЧР **відносяться до особового займенника**:

Підвладна волі сценариста, я нині гратиму Пречисту, а завтра – відьму на мітлі. (І.Жиленко).

Нам, молодим, чужа була утома. (В.Сосюра)

КОМА

Якщо два і більше непоширені означення стоять **після означуваного слова, перед яким уже є залежне від нього означення**:

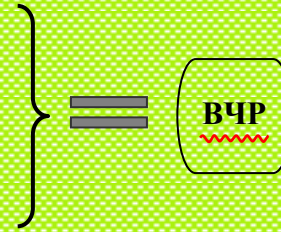
І тиха осінь, мрійна, яснолиста, несла в серця надію і тривогу. (А.Малишко).

Чорна ніч, століття і зловісна, не спливе, не принесе біди. (А.Малишко)

КОМА

ВІДОКРЕМЛЕННЯ НЕУЗГОДЖЕНИХ ОЗНАЧЕНЬ

іменники у непрямих відмінках з
прийменником
іменники у непрямих відмінках без
прийменника
іменники із залежними словами
порівняльні звороти

ВІДОКРЕМЛЕННЯ
УМОВИ

Коли неузгоджене означення пояснює власне ім'я:**КОМА**

*В окулярах і в чорному платті, **трохи манірна**, Ліда нагадувала класну наглядачку старих часів (О.Донченко).
Хома Хаєцький, **з червоними від безсоння булькатими очима**, сидить весь у кіптяві... (О.Гончар)*

Коли неузгоджене означення відноситься до займенника:**КОМА**

***У сатиновій сорочці, у полотняних штанах, він** прийшов сюди першим з дружиною і дітьми. (А.Шиян).*

Якщо неузгоджене означення пояснюють пропущений підмет:**КОМА**

***У білій сукенці, тонесенька в талії, під хвилями буйного волосся,** скидалася на велику ромашку. (Ірина Вільде)*

Коли неузгоджене означення стоїть в одному ряду з узгодженим:**КОМА, ТИРЕ**

*Народилося море, **безкрає, з неосяжним морським обрісом**. (О.Довженко).
Стоять серед неораного поля навколішках – **бородаті, в шинелях, забрюхані, без шапок**. (О.Гончар)*

Коли неузгоджене означення виражене порівняльним зворотом:**КОМА**

*Стукнувшись об пом'яті, **ніби пошматовані зубами**, дошки помосту, пором зупинився, загойдався на хвилях. (Ю.Мушкетик).
Нижче повисали до нас лісові зорі, юні, блискучі, великі, **як дитячі очі**... (С.Васильченко)*

! Коли неузгоджене означення тяжіє і до займенника, і до присудка, а також характеризується додатковим відтінком умови, відокремлення не відбувається:

З трикутничком русавої борідки і в своєму незмінному пенсє він був схожий на Чехова (О.Донченко)

Поширені прикладки із стержневим іменником – загальною назвою, що стоїть **після** означуваного слова (**загального іменника, власної назви, займенника**):

*Спасибі тобі, моє сонечко, за **промінчик** твій – шире словечко!* (І.Франко). Люблю **Дніпро** – **ріку** свого народу. (І.Савич). **Дівчинка** – **білявенький тріліток**, гралась в парку між веселих квіток. (Н.Забіла)

Поширені прикладки **перед** означуваним словом:

а) особовим займенником:

Аматор квітів і пташок співочих, **він** над усе мандрівки полюбляє (М.Рильський)

б) іменником – власною назвою, якщо мають відтінок обставинного значення причини:

Оптимістка за **натурую**, **Соломія** знала лише один спосіб перемогти – зробити краще (В.Врублевська)

Прикладки, які **відносяться до пояснювального слова, відсутнього в реченні**, але зрозумілого із контексту чи ситуації:

До кімнати зайшов Василь. **Широкоплечий, міцний чоловік**, [він] нагадував казкового богатиря.

Непоширені прикладки, якщо стоять **а) після** означуваного слова (**власної назви, особового займенника**):

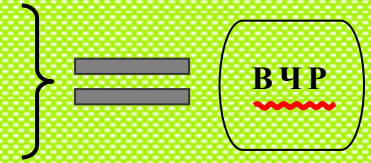
*Десь, кажуть, є страшна **богиня** – **Мойра**.* (Л.Костенко) *І ось **я, дитина**, стаю на перший урок.* (Н.Поклад).

б) перед означуваним словом (**особовим займенником**):

Шасливиця, **я** маю трохи неба і дві сосни в туманному вікні. (Л.Костенко)

ВІДОКРЕМЛЕННЯ ПРИКЛАДОК

одиничний прикметник
одиничний дієприкметник
прикметниковий зворот
дієприкметниковий зворот
порівняльний зворот

Поширена (непоширена) прикладка – власна назва **після** означуваного слова для **пояснення або уточнення загального іменника**:

*Сяє в златі крил **охоронець** Києва – **Архангел Михаїл**.* (А.Камінчук). Рік іде. Його предок старенький – **Дід-Мороз** – не встигає за ним. (П.Перебийніс)

Прикладки, **приєднані до пояснюваного слова словами або, чи, тобто, наприклад, як-от, а саме, навіть, зокрема, родом, на ймення, по імені, на ім'я, на прізвище** і под.:

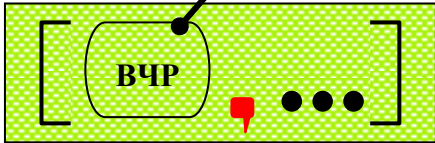
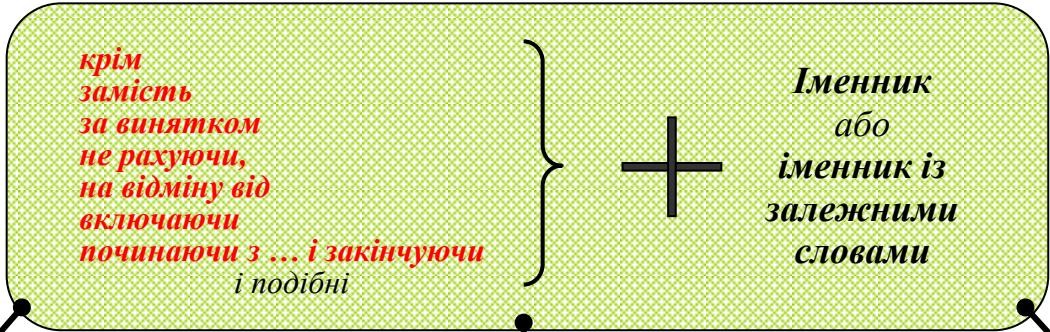
***Вальдшнеп**, або лісовий **кулик**, – благородна птиця.* (Остап Вишня). *Там жайвор, **цей небесний верхолаз**, до сонця тягне співучу волосину.* (П.Перебийніс)

Прикладка, з'єднана з означуваним словом сполучником **як** відокремлюється, коли має додатковий відтінок причини:

***І, як у справжнього митця**, були в нього тяжкі часи неспокійного роздуму...* (О.Донченко)

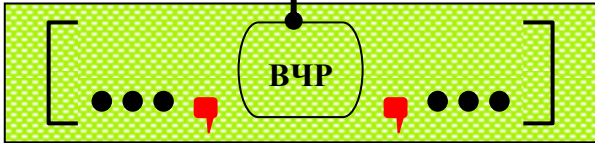
***Але:** Я прийшов до тебе **як** до громадянина.* (Ю.Мушкетик)

УМОВИ ВІДОКРЕМЛЕННЯ

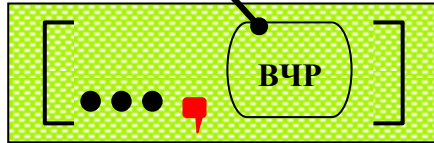
Окрім скрипки, не мав він одради, не було в нього втіхи. (Панас Мирний)

Крім осіннього цього смеркання, що нам треба ще, друже мій? (І.Жиленко)

Запорожці постригалися у ченці, брали до рук, *замість шабель*, книги Святого Писання. (О.Гончар)

І, всупереч канонам прописним, у жодному ресестрі не зазначені, червоні коні рвуться в наші сни. (Б.Олійник)

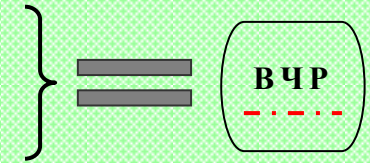
Ні птиць, ані людей, *окрім ясної зірки в високості*. (А.Малишко)

Ми їхали в загальному вагоні, де все загальне, все, *крім пасажирів*. (П.Перейбийніс)

УМОВИ ВІДОКРЕМЛЕННЯ

ВІДОКРЕМЛЕННЯ ОБСТАВИН

одиничний дієприслівник
дієприслівниковий зворот
порівняльний зворот
прислівники та іменники з
прийменниками

Обставина, виражена *одиничним дієприслівником, дієприслівниковим зворотом*, незалежно від їх позиції відносно пояснюваного слова

Плачучи, крутиться вітер круг хати. (Б.Грінченко). *Пограбувавши золоті хорони*, вітри в гаях ділили бариші. (Л.Костенко). Мани собаку, *маючи кияку*. (Н.тв.). *Лінь, лежачи на печі*, мерзне. (Н.тв.). Усяка пташечка, *радіючи*, співала. (Л.Глібов)

Обставина, виражена *порівняльним зворотом*

Дощ, *як з відра*, ливув на землю. (Панас Мирний). У долині, *мов у ямі*, на багницьі город мріє... (Т.Шевченко). До них приєдналася і Ліда Шепель, висока й тонка, *як очеретина*. (О.Донченко). І серед пустки, наче на сторожі, стоїть гробниця (Леся Українка). Сплівшись гіллям, стояли столітні дуби та берести. (Ю.Мушкетик)

ВІДОКРЕМЛЮЮТЬСЯ
ЗАВЖДИ

Дієприслівникові звороти, приєднані до пояснюваного слова порівняльними сполучниками *ніби, як, мов, немов, наче, начебто* та ін.

Машина зірвалася з місця і, *ніби бажаючи надолужити проганий час*, понеслася залюдненими міськими вулицями. (Ю.Бедзик). Юнак розхвилювався, *немов задалегідь передбачаючи відмову*.

Обставини допусту, виражені іменниками (із залежними словами або без них) з прийменниками *наперекір, всупереч, незважаючи на*

Незважаючи на травень, було душно, як улітку. (М.Коцюбинський). *Незважаючи на погану погоду*, біля освітленого під'їзду театру панувало пожвавлення. (В.Собко). Вони зустрілися-таки, *наперекір всіляким заборонам*.

Одиничними дієприслівниками, що вказують на спосіб виконання дії, якщо вони стоять одразу після присудка або в абсолютному кінці речення

Пішов козак *сумуючи*, нікого не кинув... (Т.Шевченко)
Деякий час усі *сиділи задумавшись*. (О.Гончар)

Дієприслівником зворотом чи одиничним дієприслівником, підсиленим часткою *і*:

І працюючи він увесь час озирався по боках

Дієприслівником зворотом, який складається із дієприслівника і сполучного слова:

Він з радістю покинув місто, *живучи в якому* натерпівся стільки лиха

НЕВІДОКРЕМЛЮЮТЬСЯ

Обставини,
виражені

Дієприслівником зворотом з частками *лише, тільки*:
Гарних результатів можна досягти *лише наполегливо працюючи*

Дієприслівником зворотом, тісно пов'язаним за змістом із присудком:

Цю гімнастичну вправу *виконують лежачи на килимі*

Дієприслівником зворотом фразеологічного типу:

Дівчина все ще стоїть *заломивши руки*

Дієприслівником зворотом, що є однорідним членом до невідокремленої обставини:

Партизани боролися *мужньо і не шкодуючи свого життя*

АВТОРСЬКЕ ВІДОКРЕМЛЕННЯ

Узгоджене означення після означуваного слова можуть відокремлюватися і не відокремлюватися:

Жах, німий, холодний, до світанку гримів прикладами на ганку... (А.Малишко)
Навкруги, мов дніпрові круті береги, **стіни** жител **червоні і сірі**. (П.Воронько)

Неузгоджене означення, які відносяться до загальних іменників можуть відокремлюватися і не відокремлюватися:

Прибували з моря **рибалки**, стали виходити на берег, **у своїх зойдвестках, у важких рибальських чоботях**. (О.Гончар)
Вагони обліпили **фронтовики** **в сірих шинелях, фуфайках, гімнастерках** (О.Десняк)

Неузгоджене означення, виражені інфінітивом, відокремлюються лише в тому випадку, коли перед ними можна поставити слова **а саме**:

Взагалі він має дивну властивість – [**а саме**] **зникати при очах, ставати зовсім не помітним** і ніколи нікому **не заважати** (О.Гончар)

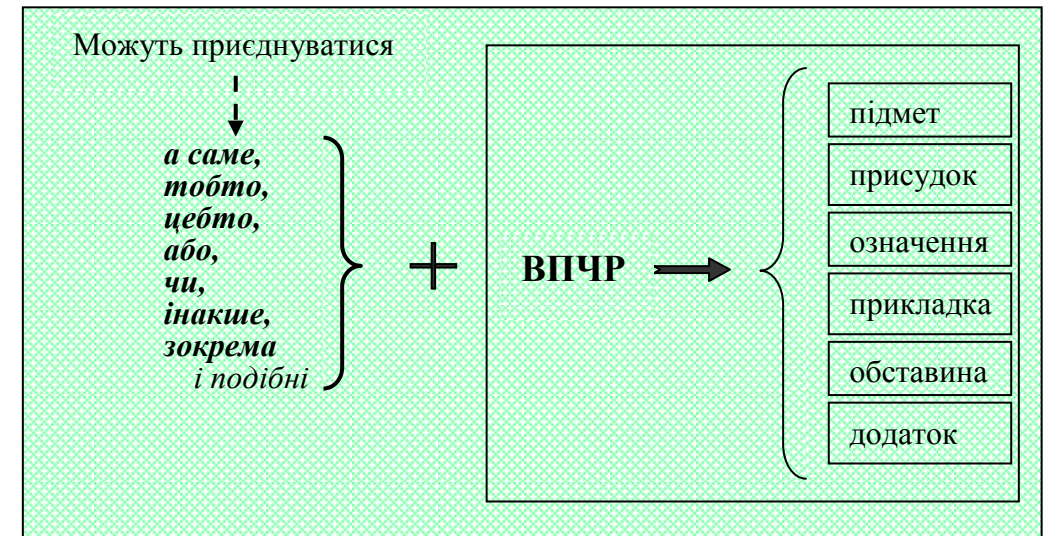
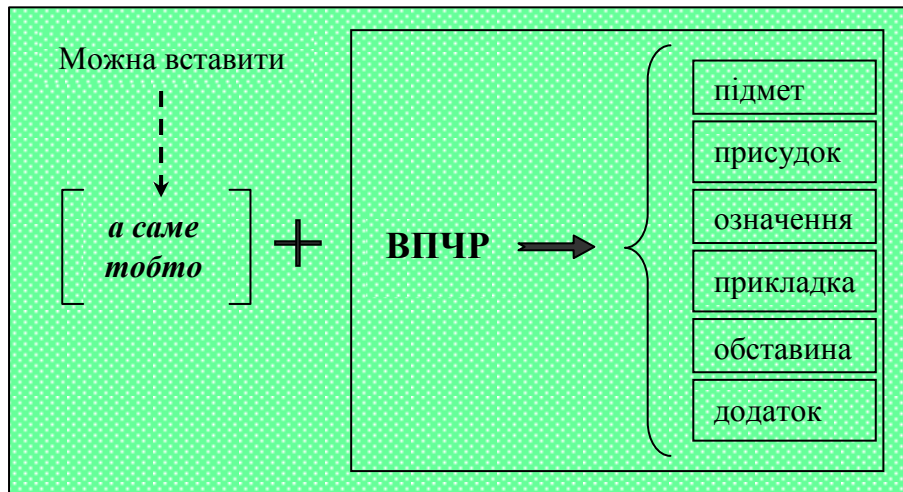
Відокремлення обставини, виражених прислівниками та іменниками з прийменниками, зумовлене стилістичними завданнями:

- а) **обставини часу**: Звідси, **особливо вночі**, в усій своїй величі й красі виступає ... мальовничий Київ (Яків Баш).
- б) **обставини способу дії**: Два метелики білих, **один за другим**, злітають звідкись на тихі трави... (М.Коцюбинський).
- в) **обставини місця**: Стіни, **від підлоги до стелі**, завішані були безліччю картин... (Л.Дмитерко).
- г) **обставини причини**: Роту, **за традицією**, ще й досі багато хто називав ротою Брянського. (О.Гончар)

Увага!

ВІДОКРЕМЛЕНІ ПОЯСНЮВАЛЬНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (ВПЧР) *

Не звужують поняття, а позначають те ж саме поняття іншими словами

У щастя людського два рівних є крила **[а саме]**: *троянди* й *виноград*, *красиве* і *корисне*. (М.Рильський). – відокремлені однорідні пояснюючі підмети

Тут, **[а саме]** на сороковому поверсі корабля-вельеття, жартувати було якось не до речі. (Ю.Бедзик) – відокремлена пояснююча обставина

Листатий чауш, **або „волове око”**, буйно розрісся цієї весни. (О.Гончар). – відокремлений пояснювальний підмет

Хамелеон, **тобто деревна ящірка Африки**, добре пристосований до життя на деревах. (З посібн.) – відокремлений пояснювальний підмет

УТОЧНЮВАЛЬНІ *
ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (УВЧР)

Конкретизують, звужують значення уточнюваних членів речення

ВІДОКРЕМЛЕНА УТОЧНЮВАЛЬНА ОБСТАВИНА

В минуле, **назад**, повороту нема! (А.Малишко). Тут, **у лісі на поляні**, квіти бавились рум'яні. (В.Симоненко).
 Отам, **за сиртами, повз верби**, я знаю стежечку в село. (О.Ольжич). Ой там моє серце — **на нивах, полях**.
 (К.Білиловський)
 Тоді, **восени**, майже в кожній хаті жили перепели.
 (О.Гончар). Восени, **перед відлітом у вирій**, тривожиться й табунами збирається птаство
 (М.Стельмах).

ВІДОКРЕМЛЕНЕ УТОЧНЮВАЛЬНЕ ОЗНАЧЕННЯ

Було чудове — **київське** — весняне надвечір'я.
 (Ю.Смолич).

ЛІТЕРАТУРА

1. Заборна М. Просте речення. Складні випадки аналізу. – Тернопіль, Підручники & посібники, 2002, с. 95;
2. Павленко Ю.І., Усенко Т.Г. Дидактичний матеріал з української мови для 8 класу. – К.: Радшк., 1990. – 176 с.;
3. Плиско К.М. Синтаксис української мови в опорних конспектах, таблицях і завданнях. – Х.: Вид. група „Основа”, 2004. 96 с.
4. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. – К.: „Укр..енцикл.”, 2000, 752 с.;
5. Христіанінова Р.О. Роче речення в шкільному курсі української мови: Посібник для вчителя. – К.: Рад. шк., 1991. – 160 с.